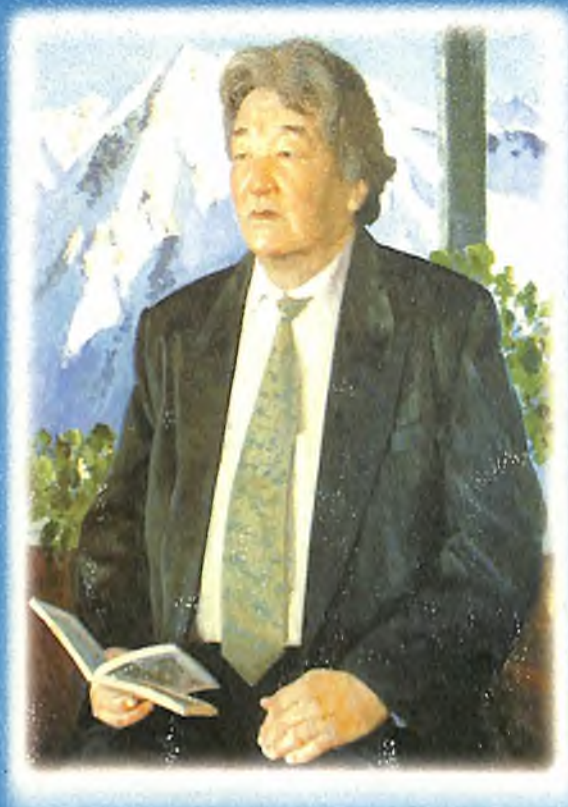

84(2)Рос.АТ/С
А285

Аржан Адаров
Таш кезер

5395

Аржан Адаров

ТАШ КЕЗЕР

ҮЛГЕРЛЕР

«Алтын-Туу» деп чүмдү бичик басар байсын
Улалу, 2009

84 (2 Рос-Алт) 6-5

A 285

Издано при финансовой поддержке Федерального агентства по печати и массовым коммуникациям в рамках Федеральной целевой программы «Культура России»

Адаров Аржан Оинчинович
A 285 Таш кезер (по темплану «Алтарь вечной любви»). Стихи. — Горно-Алтайск: ГУК Литературно-издательский Дом «Алтын-Туу», 2009. — 180 с.

На обложке использована картина художника В. П. Чукуева «Писатель Адаров А. О. 2001 г.»

A5395 V

Национальная
библиотека
Республики Алтай
им. М.В. Чевалкова

Обязательный
экземпляр

ISBN 978-5-903447-08-4

22 01. 2010

© ГУК Литературно-издательский
Дом «Алтын-Туу», 2009 г.

«БИЧИНЕДИМ, ЧОЧЫЙДЫМ — ӨЙ АС АРТКАН...»

Ўле-коногы жууктап, үйе-сөөги сыстап, айланбастын јерине ары болуп атанар өйи једип келеткенин эт-јүрегиле, өзөк-буурыла сескен болбой кайтсын, бойынын өйинде, ортобыста јүрерде, Алтайыстын јаан поэди мынайда акту күүнинен чүм јок айдары јолду болгон эмтир. Мыны, ол эзен јүрерде, ачузын не дейдигер, ончобыстын бурубысла ак-јарыкка алкалбаган бу калганчы кереес үлгерлик жуунтыга кирген чүмдемелдердин колбичимелиле толо таныжып, јангы ондоп турбайым.

Ач-амыр, токтомыр јок поэт, андый кижини алтай улус «түктү јүректү» дежер, анчада ла калганчы јылдарда, кандый да уур-күч болзо, јангыс та көп бичинген эмес, эл-јоннын, литературанын, политиканын јүрүминде сүрекей эрчимдү турушкан эди. Бир ле темдек. 2005 јыл, күүк айдын ортозы. Ленин тепсени. Баш јарылар изү, тыныш буулар тынчу. Бу ла көрзөм, Аржан Ойынчынович кап-чут удур базып келеткен. Ол тушта кайдан билейин, оны калганчы катап көрүп јатканымды, ак-јарыкта јүрерге ого кайда да јирме ле күн артканын! Бастыра улус јарык, јенилчек ле кыскачак кийимдү, агаштардын көлөткөзинде јаблактанган, сууаткыштын јанында серүүнденген, суузындар ичкен, тонгырмалар јиген. Аржан Ойынчынович дезе кайпак күрен элбек шляпалу, кара-килин костюмду, ак чамчалу, кызыл галстукту, тере папка колтыктанган, терлеген-бурлаган, тынастаган, јүс-чырайы кызарган, мойнынын тамырлары көөп кырлайган. Эзендежип јакшылашкалы, та недең болуп, укааркап та эмес, та

ичим ачып, айда салган эдим: «Бу слер, өрөкөн, јетенди ажып калган, јаан иштерди эдип койгон кижии, үйде не амыр-тыш отурбас, ол эмезе Кайырлык алтайыгарга барып, атка минип, тайга-ташка чыгып, сооттоп јортып јүрбес?» Көк-јарамас, онын тийбес јерине таварган ошкожым, мени де, јанысла өткөн улусты да чочыда, кайкада јоон үнденип, кыйгырганду айткан: «Анда мени, карган, јокту поэтти, койын сојоло, адын ээртейле, кемин сакып отурган деп? Айса өчөп, каарып турун ба, учкан! Онызы бойсын, кайдалык! Алтайыс тонолып, агаш-тажы кертилип, алтай тил кунурап, литература өспөй, албатыбыс бажын аракыга суккан, ыра-јорозы кубулган. Алтай јытту јаандарыс, бийлерис мыны көрбөөчи-укпаачы болгылап, боро кардын, јымжак отургыштарын кичееп јадылар. Эткен немелери — јагыс ла учы-куйузы јок јуундаш. Јагыс ла Эл-Курултайда јуулажала, эмди Башкару барып јадым. Албатызы учун туружар, айдынар, онын адаанын алар Эркемендий, Бористий эрлер јокто, карын макалу боло берген ине. Јагыс Бронтой бар, је ол, бийик учушту алып-баатыр, Москвада јадып, иштеп јат. Бир уксан, Америкада, онон уксан, Бразилияда, Јопон, Кыдат јеринде, база кайда да јүрер. Арасей ичин айтпай да јадым. Албатызынын адын јер-телекейге јайып, бийик көдүрүп јүрү. Је оны, бойы тангынан, бир де болуш јокко јүрген эрди, бу бистин момондор ондоп турган деп пе? Карын да јолын буудактап, чел таштап јадылар. Оны да Алтайына јандырап, јадар, иштеер јерле јеткилдеер керек эмес пе? Је акыр, бардым, өй ас арткан!» Је бат, шак бу «өй ас арткан» дегенин ол тушта база уккан эдим. Ол ары болуп баскан, та тыныш алынып, көксин кенгидип јөдүлдейтен,

та коомойтып, эм јийтен, јол ортодо токтой түжүп турган, оноң ойто ло ичкерлеген. Анайып јадып, Башкаруга јеткенче үч-төрт катап токтогон. Мен, тоңо бергендий алаатып тура калган бойым, оны ээчий көрүп тургам. Бу ончозы кече ле болгон немедий, көзимнин алдында өңдү јуралып, јаан кижинин айткан сөстөри кулагымда эмдиге шыңырап угулып турат.

Бичик өйлү-өйинде кепке базылбаган шылтак та јарт эмей: јанда отурган, бүгүн бар — күндүүде, эртен јок — ундылар бир кезик сайыттар: «Канчазын јылдын сайын јаныс А. ла К.-нын бичиктери чыгатаң?» — дешкилеп, бир јанынан чынга јуук неме айдыжып, экинчи јанынан бийиркеп, бойлоры удабас јап эдип өчүп каларын бодонбой, ады-јолы албатыда үргүлјиге артар поэттин бу јуунтызынын кычыраачыга једер јолын кезип, канча јылга аршамыктап туйуктаган јокпо. Айла онын алкы бойына, көзине чике көрүп айдышпас, «јарабас» деп, ак чаазынга «тамаштарын» салбас, сеге оосло айдар эмезе телефон согор. Ол көзинче дезе баштарыла «чымылтып», јопон каткыла тиштери ырјайа кажандап, оны төргө чыгарар, тен эдер-тудар болгылап, тапту јакшы јылымсу эрмектежип, бу бери јанында кижии јаар баш кекигилеер. Күрүмдер билер: «бери јанында кижиден» алар неме бар эмес... Ол бажында Аржан Ойынчыновичле экүден экү керечи јокко јакалажардын бери јанында тар-мар эдижип турарыс. Ол, немени агы-көгин айдар өгүс айу ошкош кижии, үстин орто келер, чыгара айдынып алза, ойто ло озогы кебин тартынып, јаркырада каткырған, кокырлаган турар. Айрылыжар алдында: «Је, Сөрөжө, мен, сенин карган нөкөрин, сеге иженип јадым» — деп, јардыма

таптаар. Ол мени орус адым Сергейди алтайлап «Сөрөш» дежетендери учун анайда адайтан. Сөрөжөдө не болзын, жалкыбас та, карган нөкөринин бичигин пландалар ла, онызы ойто ло кезилер ле. Анайып жылдан жылга.

Эмдиге кайкап жүредим, ол, албаты, жамылулар ортодо андый жаан бескелү бойынча, менин жааныма — бичик чыгартунын ол туштагы директоры Т. Т. Яйтыновко, чат болбозо Башкаруга, Эл-Курултайга мен керегинде бир комыдал угуспаган, мени жамандап жабарлабаган, өч курыбаган. Бойымды күлүксинип мынайда айдып турганым жок, керектин чын болгон аайыла бичип турум. Мынызыла А. О. Адаровты тон өткүрө макка да чыгарып болбозым, онын ады-чуузы бу да жокко жеткилинче, бойымды да бийиктединип кайдарым.

Бир ле болгон, мындый учурал база келишпес учун, бу бичиктин салымы керегинде түгезе айдып койойын. Же бажынан ала. Санаама жакшы кирет, эмди «Алтын-Туу» деп жаңыртылып кубултылган «Үч-Сүмер» бичик чыгартунын баш редакторынын жамызына отурган баштапкы ла күнде, 2004 жылдын чаган айынын 17-чи күнинде иштеер кыбымнын эжиги араай ачылып, «Жараа-ар ба, Сөрө-өжө?» — деп, чөйө айдылганнан бажымды өндөйтүп көрзөм, жаан оборлу, эриндеринде эрү күлүмжилу Аржан Ойынчинович кирип келедири. Жаан кижини көрөлө, тура жүгүрүп, сирейе тура түшкенимди билбей калтырым. Ол андый кижиге болгон до: бойынын жаңыс ла бүдүмиле улусты аптап, бойына жаба тартып алар. Ол мени жаңы ишке чыкканымла уткып, үлгерлерлү папкасын табыштырып, сүүнчизин жажырбай турганы билдирлү болгон. Бичик чыгартуда, жажына дебей, иштеген кижиге бу иштин учу-

рын кемнен де артык оңдогоны јарт. Ол күн менин үч санаамда јок, өрөкөннин калганчы бичиги јүк беш жылдын бажында арайдан-керейден кепке базылар деп.

Бичиги чыгарын сақып болбой, 2005 жылда кичү изү айдын 9-чы күнинде поэт кенейте јада калган. Бу карыкчалду күннен он бир ай озо ол эмчиликте јадып, «төгүн де болзо, јараш сөстөр сөөгим јанында айдылар» деп бичигениле, оронун кырында, онон калганчы күндү-күреезинде, конокторында, јуундарда тургакту өйдөгизинен ары от-јалбыш сөстөр айдылган, поэттин керек десе томдорун чыгарар деген куру, көөрөм шүүлтелер эдилген. Онон ончозы шын калган. «А»-зынан болгой, эмди де эзен-амыр јүрген классик «К»-зы да керектелбей барган...

Је, карын, кудайга баш, былтыр «Алтын-Туу» деп бичик чыгарту төзөлип, ого јангы башкарту келип, суракты туку Москва кеминде тургузып, онон јөмөлтө-болуш алып, эмди бичик кепке базылганы бу. Бичикке кирген 2000 жылга јетире үлгерлер ончозына јуугы «Алтайдын Чолмоны» газетте, чүмдемел-кеендик «Эл-Алтай» ла «Алтай Телекей» журналдарда, онын кийни-дегилери көп сабазы, анчада ла поэт јада калардан эки јыл озозы, кайда да јарлалбаган. Эң баалузы незинде десе, бу үлгерлер — ары болуп барар алдында кол јангып эзендежип, поэттин албатыга айткан калганчы сөзи. Ұргүлјинин алдында турган кижии бойы да, улус та алдында мекеленип, экијүстенип болбос.

Поэт керегинде эске алыныштарым көп эди, оны качан бирде ак чаазынга саларым ок. Је эмди сөзимди сүүген поэстин бойыма сүрекей јараган, јуук алынган үлгеринин үзүгиле туузылтайын:

...Бастыра бойым эмди шыркалу,
Базынып жүргүлейт сүүген улузым!
Калганчы жылдарым ачулу, шыралу...
Килегер деп кемди сураарым?

О, Кудай! Жаманым таштагар!
Кыйында сүнөмди менин аргадап,
Сөөгим үстине ташты салыгар
Араай ыйлап, адымды адап.

О, Кудай! Жаманым таштагар!

«Сүүп турум», «көрөр күүним жок», «каргыжым жетсин» деп айдарга женил, же «Жаманым таштагар!» деп, эн жуук та, кару да кижиге бачым айдып болбозын, эриндерин тыркырап, тилин курула берер. Мынайда жаңыс ла бек ле бийик күүн-тапту, күчтү, сүүген кижиде айдар.

Мен де слерге: «Жаманым таштагар!» — деп, араай айдадым, Аржан Ойынчынович!

Токшын Торбоков,
Россиянын бичиичилер Бирлигинин турчызы

ТАШ КЕЗЕР

Таш кезерим көстөри
Тазырайып не көрөт?
Танды, Төбөт жолдорун
Такып ойто ол өдөт?

Таш эринин кымынып,
Та нени ол жажырат?
Албатызын жылайтып,
Ак жалаңда тым турат.

Таш колында — таш чөөчөй
Та канча чакка тудулган.
Таш кынында — таш кылыш
Та канча ойгө тымыган?

Таш көксинде таш жүрек
Та кажы чакта согулган?
Тамырымда тамчы кан
Та айса оноң таркаган?

Таш эрини ачылбас,
Таш жүреги согулбас.
О, албатым, кандый ас,
Бойын да ол корыбас.

Жүрегим, ой, не сыстайт?
Жүс жылдарды эбиртип,
Кезер таштын жанында
Келер ойди эзедип?

Таш жүректү улустар
Такылдада баскылайт.
Таш санаазы кату, соок,
Тазыражып тургулайт.

Таш кардын толтырып,
Тату олор уйуктайт.
Таш жүреги жайнулу,
Та качан да согулбайт.

Таш та кезердин сөстөри
Таш бичиктен томылат.
Таш көстөри мөлтүрөп,
Жылу тамчы айланат.

Олор учун булуттар
Жылу жайда ыйлажат.
Олор учун жалкындар
От үлдүлө чабыжат.

Таш кезерим көстөри
Тармылу не тумантыйт?
Айса поэттин сөзинен
Таш жүреги жажыксыйт?

1989 ж. февраль ай

ҰЧ МУШКЕТЕР

Ұргүлжиге өлбөйтөн
Ұч мушкетер кайда не?
Ұзүлбес нак бирлигин
Ұзер ченелте келди не?

Канду, каралу керекти
Калапту эрлер јенди не?
Ак-јарыктын үстинде
Агару чынды тапты не?

Көкип, ойноп, јанарлап,
Көпти олар билген бе?
Түбекте жүрген најызын
Түней аргадап алган ба?

Чертү берген кылыштар
Айса татап калган ба?
Ийде-күчтен јалтанып,
Истери кадып барган ба?

Ұч мушкетер кайда не?
Ұндери чек угулбайт.
Ұзенилер шынырап,
Ұлдүлери чагылбайт...

Азыйда үч нөкөрди
Мушкетерлор дежетен.
Карыкпас, неден де јалтанбас,
Калапту ла жүретен...

Јаңыс аяактан аш ичип,
Јарјандажып туратан.

Түбекке бирүзи түшкежин,
Түней ле корып алатан.

Арамис — жалакай Эркемен,
Адын кайда арыды?
Кандый шибее-замокто
Кару најылар ундылды?

д'Артаньян ошкош Лазарь,
Англияга бардын ба?
Айса Москва жуугында
Марияны таптын ба?

Мушкетер жамын таштайла,
Музыкант болуп калдын ба?
До-ре-мини кожондоп,
Тондошкада жүрүн бе?..

Ўргүлжиге ырашпас
Ўч мушкетер эм кайда?
Качаланга туттырбас
Кайран уулдар та кайда?

Аттарыстын тибирти
Торгылган эди кырларга.
Айткан бистин сөзибис
Жарайтан эди кыстарга.

Жалама эмес, чачактар
Жайылган эди бир тушта.
Салкын бийеге айланып,
Салган эдис жыргалда.

Кара санаалу неменин
Каткырган эдис жүзине.

Ачу да болзо, жүрүмнин
Көргөн эдис көзине.

Эмди бис кайтканыс?
Эй, уксагар, најылар!
Жамыга эмес, салымга
Сүүнип жүрөөк, улустар!

Аттарысты ээртейле,
Ак-жарыкла баралы.
Түбектен айрып алзын деп,
Кем де бисти сақыды.

д'Артаньян, кару Арамис,
Аттарга түрген минигер!
Ару, омок жүрүмис
Жаныдан керек, билигер!..

Жүсжылдыктар өткүрө
Жүгүрик аттар мантазын.
Найылыктын жолынан
Кем де туура барбазын!

Үргүлжиге ырашпас
Үч мушкетер жүргей ле.
Ак-жарыктын үстинде
Ады олордын арткай ла.

Мындый эрлер жүрген деп,
Улус, байла, айдыжар.
Кем де сүүнер, каткырар,
Кем де сананып, карыгар.

1975j.

* * *

Кара ийделер биригип,
Кал черүдий курчаза,
Кылышты өрө көдүрип,
Чабыжарым удур!

Ак-чегимди корылап,
Адыжарым жалтанбай.
Каным төгүлип жыгылзам,
Калапту күлүк каткыргай.

Жүс те өлүм келетсе,
Жүрегимди бербезим.
Коптоп, кыстап, истезе,
Комыдаарын билбезим.

Кара жерге түней ле
Кандый да эр жыгылар.
Көскө көрүнбес кылышла
Өлтүрө ол чабылар.

Салымнан сен де кыйбазын,
Сакып алар кара жер.
Өскөнин жүрүмин кыскартсан,
Бойындыйын база бер!

1984 ж. октябрь ай

* * *

Жайалталу, алкышту
Жайа түшкен Алтайым.
Жалар оды жалбышту,
Жанар берген албатым.

Күн жаркынду чечектий
Күйгей мениң жүрегим.
Кадын бажы Ұч-Сүмер
Кудайым ла төрөлим.

Сүүлбеген ол сүүжимнин
Сүнези анда жүрү не...
Жолыкпаган көөркийдин
Жолы анда артты не.

Карлу соок талада
Кандык, чийне жайылар.
Карыкчалым бир тушта
Кар ла чылап кайылар.

Көк-таман деп чечектер
Көкүп мени уткыйтан.
Көөркийим ле Алтайым
Көөрөм кожон сыйлайтан.

Жайалталу, алкышту
Жайыла түшкен Алтайым.
Жалар оды жалбышту
Жанар берген албатым.

КАНАЙДАР?

(Кожон)

Тууларымды ол таштап,
Туруна јанды, канайдар?
Тура тўжўп, тындабай
Јўре берди, канайдар?

Куркундары тилиреп,
Куштар јанды, канайдар?
Кунукчалым ўлешпей
Јана берди, канайдар?

Карлагажым, карлагаш
Уча берди, канайдар?
Кара кўстин учыла
Кўрбўй ўтти, канайдар?

Салкын ўскен јалбырак
Кейде учат, канайдар?
Јайназам да каруу јок.
Кўўним билбейт, канайдар?

1988j.

ЖОЛОЙ

Жолой түжүп жүретен
Жол ичинде бир тура...
Жоктомчылын кайдайын,
Жолым барды эм туура.

Энчикпей мендеп эжигин
Ачатан эди бир тушта.
Эки колы канаттый
Тийетен эди жардыма.

Карануй сенекте ол көстөр
Кайкамчылу жарыйтан.
Карузыган ол сөстөр
Та нени-нени айдатан?..

Кара арчуулын жабынып,
Карануй түнде чыкпады.
Карузыган сөзимди
Катап база укпады.

Салым мындый болор деп,
Сананбагам бир тушта.
Жайнулузын кайдайын,
Жолым барды эм туура.

Ол журттын жаныла
Элес эдип барадым.
Эжигинде кем де жок
Элес көрүп каладым.

Кара арчуулын жабынып,
Кайраным чыкпас качан да.
Канаттар чылап колдорын
Ийниме салбас качан да.

Öдö лө берзем, санаамда
Сакыйт ошкош ол тура...
Кара арчуулын жабынып,
Эжикте турат. Тымыкта.

Жолой эмди түшпезим,
Жол ичинде ол тура.
Жоктомчылын кайдайын,
Жолым барды эм туура...

1988 ж. июнь ай

* * *

Өтөксиген, өлөнзиген турлу,
Өскүске сүт берген жайлу.
Айак тепсенде көк көлдөр,
Жүрегиме көргөн ол көстөр.
Алкышту, быйанду Алтай,
Ўзүлбес үргүлжи жай.
Көжнө, жиилек, маныр,
Ыраакта туулар чаңкыр.
Кичинек койчы та кайчы,
Сен айса Ак-Тайчы?
Көргөн көзин жылдыс!
А бүгүн ондо сус.
Жаш тужыс жайлуда,
Кузуксыган тайгада.
Ўргүлжи кайкал, кеендик,
Жүрүм берген бийик.

1988 ж. октябрь ай

* * *

Надеждага

Эркелеп јыргаган ойножым эмес,
Эрјинедий баалу эжим ле эмей.
Одым кичееген, балдарым чыдаткан
Ойгор јүректү кайраным эмей.

Качан да болзо карузып јүредим.
Калак ла дезен, јаманым ташта!
Буруумды билерим, јастырам билерим,
Ол көзиннен тамган ару јашта...

1988 ј. октябрь ай

ЖАЙНАЛ

Жайнал, жайнал, жүрегим,
Жажыт учурын табарга!
Канаттал, менин жүрүмим,
Сүүшке удур учарга!

Кыйнал, кыйнал, жүрегим,
Кыйынды женип чыгарга.
Өткөн өйдин тармазын
Өдүп капшай барарга!
Чагыл, чагыл, жүрегим,
Чактар түбин ойгозып!
Келер өйгө амадап,
Күнди бийикке учуртып!

Жары, жары, жүрегим,
Элдин жолун жарыдып.
Сен жарыбай өч калзан,
Улузым артар карыгып!

Ойгорт, ойгорт, жүрегим!
Ойлу санаа жайадып.
Сен ойгортпой өч калзан,
Күүндер өчөр бозорып...

1988 ж. октябрь ай

ЭНИРГИ ШАН

*Бойымнын, Эркемен Палкиннин,
Лазарь Кокышевтин жүрүмүнөн*

Энирги шан... Энирги шан!
Кожон жыгырайт кара тымыкта.
Эбирилчик жолдор, түрген ман...
Же кем сакыйт бисти ыраакта?

Газик болчондойт, куйун куйулат,
Күүлейт түнде туулар, агаштар.
Көксисте бистин карузыш уйалайт,
Көстөресте дезе жылу жаштар.

Ырысту бис деп билип те жүрзеес,
Ыйыбыс та не келетен болбой?
Төрөлис бар деп оморкоп то сүүнзеес,
Төжисте жүрегис жайнайт, ой-ой!

Газик ичинде түн, караңуй.
Кайран уулдар, нени санандыс?
«Энирги шан» деп кожонды кожондоп,
Эрлү бистер не карыктыс?

Айса, айса, ойгор жүрегис
Алтайыс жылыып жатканын сескен?
Өскө жондор једип келеле,
Ээлер болорын айладып билген?

Төнг бажында турабыс та јок,
Төрөлис дейтен јерис те јок...

Ўстибисте кӧк тегери,
Алтай — ол кемнин жери?

«Эңирги шаннын» эрикчел күүлери
Эт-жүрегисти та не кыйнады?
Кандый төрӧлди, кандый салымды
Кайран поэттер жүрүмнөн сакиды?

Карлу салкын ачу калактап,
Кандый күүндер кӧксисте айланды?
Чуйдын жолы өрӧлӧп, жабызап,
Айса каргышка, өлүмгө апарды?

Карыкчал кожоннын күүзи жайылып,
Кандый да талага бисти ыраткан.
Алтай туулар шандар чылап,
Күски салкыннан күнүрөп турган.

Эңирги шан... Эңирги шан...
Эркелеп, жайнадып жүрекке томулган.
«Ада журтыгар, сүүген жеригер,
Сүүген көөркийлер кайда?» — деп

сураган.

О, кайракан, сүүген жерибис
Сүмер тууларлу Алтайыс эмей.
Калганчы журтыс, калганчы куйагыс,
Калганчы сүүжис мында ла эмей.

Эңирги шан күнүрейт, улустар,
Эбирip Алтайга жаныгар, балдар.

Јебрен корымдар јанына отурып,
Јенүлү жылдарды эске алыңгар.

Та кандый да кару неме јылайтып,
Ташту тууларысла барган эдибис.
Өскө јерден једип келгендий,
Өкпөөрип, карыгып јүрген эдибис.

Энирги шан... Энирги шан...
Эмдиге менин көксимде шыңырайт.
Сүүген төрөлим, кару улузым,
Алтай жаңар кайда јыңырайт?

1988 ј. октябрь ай

АЧУ САНААЛАР

Айдын түндерде Алтайымда жүрүп,
Ак-чанкыр сүмерлерге сүзүп,
Та кандый түштер түжендим?
Та кандый сезимдер сезедим.

Таш улустар жалаңдарда турат,
Таш корымдар чачылган жадат.
Алтай кайларын кайлаганча,
Алтын чөрчөктөрүн жайаганча...

Тармалу жылдыстар чогына чөнүлүп,
Тандалай чечектер үстине эңилип,
Айдын түндерде нени сестим,
Айса айлаткыш түштер түжендим?

Күмүш куйагы күнге чачылып,
Күлүк баатыр жонун баштайт.
Күн жаркынду Алтайда кыймырап,
Күүлөп озор та кайдаар барадат?

Жонимнын улу салымына бүдүп,
Жорык жолдо кожондоп жүредим.
Онон кенейте кайра көрүп,
Онтулу кыйгырып, тура бередим.

Калыгым кайда? Кара корымдар
Кайда ла болзо, чогулган жадат...
Келер ойлөргө жүткиген баатырым
Кезер таш болуп калган турат.

Онон көрзөм, ойто ло жоным
Оймон, Ойгылык алтайда журтайт.
Күлөр очоктордо одыбыс жалбырап,
Күндүлү кожондор жериме жайылат.

Ат-нерелү алыптарды мактап,
Алтай жеримде кожондоп жүредим.
Бир ле көрзөм, не де жок, калак!
«Элим, калыгым кайда?» — дейдим.

Калыгым кайда? Элим кайда?
Кара корымдар тымык жадат.
Калын жонду кайран төрөлим,
Калак ла дезен, ээнзиреп калат!

Агаштар жок. Төнгөштөр турат,
Суулары жок. Коолдоры артат.
Төрөли жок албаты журтайт,
Тили жок улустар туштайт.

Сананзам, Сайлукемде жүредим,
Эзедип келзем, эмди өйдө эмтирим.
Кезер таштарды уурдап апартыр,
Кереес сөзисти кодорып алыптыр.

Аба-жыжысты бүрте кезип салган,
Алтын-Көлисти быртыдып салган!
Балдарыс төрөл тилин билбес,
Баатырларыс бой-бойын көрүшпес.

Кара кускундар Алтайла жүрет,
Каарган этти жигер ле дежет.

Ийттин эдиле улусты азырайт,
Ийдези чыгып, олзин деп айдыжат.

Онын учун айдын тундерде
Алтайымла менин сунем тенийт.
Айткан сөзимде жаңылга жок,
Албатым менин тилин билбейт.

Калганчы чак келди бе, улус?
Калганчы ижемји тирилди бе, улус?
Өштөгөн чилеп, болушка келбеди,
Өчөгөн чилеп, туура көрлөди.

1989 j. март ай

* * *

Эрте јас, ак туман.
Эбире туулар јогылат.
Төн алдында кара суу
«Мен мында» — деп шулурад.

«Мен мында» — деп туманнан
Кем эркелү унчугат?
Өткөн ыраак жылдардан
Кандый сөстөр угулат?

Бистин јарат туманда,
Бистин салым туманда.
Сүүген јерис та кайда?
Сүүнчибис та кайда?

Јылу јымжак туманда
Јылдарым ыраакта јылыјат.
Сенин айткан сөзинди
Туман ойто шымырайт.

Эртен тура, ак туман
Көзнөгиме јапшынат.
Сенин кару кеберин
Јылдар учында јылыјат.

1989j.

* * *

Карыкчалду полонез
Кайдаар мени кычырат?
Кандый күүн, амаду
Кажы талага учурат?

Амыргынын үндери
Алтайымда томылат.
Ыраак-ыраак талада
Ырызым мени сакып жат!

Каралаштын жеринен
Капшай сен ыра! — дейт.
Ургүлжинин талада
Уурелерин жүрү — дейт.

Аргымак адын чакыда
Аланзыбай атан! — дейт.
Алтын үйгөн бажында
Адын сенин омок — дейт.

Атанарга мен белен,
Ат чылбыры колымда.
Ала-чоокыр үзени
Атанатан жанында.

Же эдилбеген иштерим
Эзедип мени токтодот.
Амыраарга мендебе —
Ак-жарыгым ойгортот.

Карыкчалду полонез
Кайдаар да ойто ырады.
Карузыган санаалар
Јүрегимде јарыды.

Калганчы күн келгежин,
Кару полонез үдешкей...
Сары бүрлер айланып,
Санааркажып төгүлгей.

1989 ј. апрель ай

АЙ ЖАРЫГЫНДА

Айылдажымнын кожоңы
Амыр бербейт тымыкта.
Азыйда нөкөр уул болгон,
Арттым эмди кыйыкта.

Жылдыстар айды койдонып,
Жыргайт элкем чанкырда.
Жылдарымды сананып,
Турум көзнөк жанында.
Күреелей турар, жаңарлу
Күүни жараш эл кайда?
Күйүниш билбес, ырысту
Күндөр артты та кайда...

Айды эбире жылдыстар
Мызылдажып айланат.
Мөңүнзимек чанкырда
Мөштөр нени сананат?

Эзирик улус кожоңы
Эреен-тереен угулат.
Айдын сүттий жарыгы
Араай мени кучактайт...

1989 j. май ай

ЭКИНЧИ ТӨРӨЛИС КАЙДА?

Экинчи төрөл, эржинелү жер,
Элбек телекейден канай табатан?
Кыйа көрдирзе, кыстатса, айттырза,
Кыйынын кемге барып айдатан?

Кумга бастырган жибрен ороонды
Кудай да бүгүн тиргизип болбос.
Кут-ырызын жылыткан бойысты
Кулдый көрөр, кем де ондобос...

Экинчи төрөл жок эмей бисте,
Эрик жокто жоным кайда барар?
Өскө уктулар өчөп, кыстап келзе,
Өрө учуп, айса, кудайга чыгар?

Куштар да болзо, экинчи төрөлдү,
Куркуны сынырап, жана берер.
Энчилү жерибис жангыс ла Алтай,
Эренис бй биске нени экелер?

Неге тартынар? Чадырды таштап,
Көк тенериге уча да бербей.
Сүнелерис дезе Алтайыс үстиле
Булуттар болуп, тура бергей.

Козистин жаштары жааштар болгой,
Карлар болуп, калагыс онтогой!
Комыдалыс жоткондоп ойногой,
Кожоныс салкын болуп коологой.

Јер үстинде өскө Алтай јок,
Јүткүүр өскө төрөл јок.
Ак-јарыкта бис сок жаңыскан,
Өткөн ойис кызалан ла кан...

Сок жаңыс төрөл, жаңыс салым,
Талдайтаныс жүрүмде јок туру.
Канайып та мүргү, јайна, Алтайым,
Килемји јок, сөстөр төгүн, куру.

1992 j.

* * *

Өлөр болзо, өлөрим,
Өскөн јерим бербезим.
Барар болзо, барарым,
Баскан јерим бербезим.

Ўйеликке јуртаган
Ўргүлји кару јерибис.
Тамырланып өскүрген
Таш шибеедү төрөлис.

Сүксүре түшкен сүмерлер
Сүнебисти корыган.
Ак санаалу алыптар
Алтайы учун тартышкан.

Јалканчыган немелер
Јанга чыгар, билерим.
Өчөп, өштөп келерин
Өй өткүре көрөрим.

Ырјайып, сүмелү каткырып,
Ырызын ол табар ба?
Ўзүт кеберин јажырып,
Улусты мекелеп чыгар ба?

Эки јүстү неменин
Эп-сүмезин билбезим.
Базынза да, кайдалык,
Бажым бөкөйтип келбезим!

Öлөр болзом, өлөрим,
Öскөн јерим бербезим.
Агару Алтай јеримде
Айса үргүлји јүрерим!

1992 j.

* * *

Кобыны төмөн кожондоп,
Сен бастын ба, кайраным?
Једип барзам, кем де јок,
Јаңарлу агат суучагым.

Кырлан ары јанында
Кыс каткызы угулат.
Једип барзам, кем де јок,
Кайыным салкынга шулурад.

Чанкыр туунун алдында
Кем карыгып үшкүрет?
Једип барзам, кем де јок,
Јажыл јойгон үргүлейт.

Ыраак ажу бажында
Кемнин плады јайылат?
Једип барзам, кем де јок,
Кызыл тандак тартылат.

Санаамда сени бедиреп,
Салкыннан сени сурадым.
Түн жарыткан јылдыстан
Түн ортодо јайнадым.

Салкын ачу сыгырып,
Сала берди, каруу јок.
Көк јылдыстар мөлтилдеп,
Көзиме көрөт, каруу јок.

Орой түнде айлымда
Отурадым жангыскан.
Өлгөн эжим сананып,
Ўн жогынан ыйлайдым.

Кара арчуулын оронип,
Кайраным, тўжиге кирединг.
Ўспекчиннин жанында
Ўргўлеп мен тўжендим.

1993 ж. кыш

* * *

Табыш угулар: кем де өлгөн деп,
Билерин оны, кара јерге көм салар.
Сени база ла ол јол сакып јат.
Јаңыс ла санаан оныла јөпсинбей турар.
Эмчилер сеге жүзүн эмдер берер,
Өлүм кыстап келер ончо јанынан.
Карыкчалду үлгерлер бойы ла бичилер,
Качып болбозын жүрүм-салымнан.
Јонун учун тартышкан ла эдин,
Калыгына јаңар чүмдеген эдин.
Түлей жүректүлөр укпас оны.
Корон аркы онын сүүген ажы.
Је кемге де керек, поэт, сенин сөзинг.
Јон ойто ло бажы јок база берди,
Анааларды амтанду жүрүмле мекелеп,
Ак-чек күүнди ары мергедеп,
Капшай ла байыырга мендеп.
Карууга турар ой келзе, канай актанар?
Калыктын кату јаргызынан канай качар?
Ойто ло кан төгүлөр, истежер, өлүжер!
Садынчактар да, алыптар да табылар.
Је олор сеге не керек, јокту поэт?
Түүкинин јолын жүрегин билер...
Ончозы ойто ло айланып, солынып келер.
Өскө үйеге өскө јаргылу сөс берилер!
Ак-јарык, үргүлји көк тенери
Сенин сок јаңыс маанын эмей.
Килемји сурап сунган колына
Кара таш салгылап берер.

Кату чакта килемкей болыгар!
Гений Пушкин кереестеп айткан эт.
Онын сөзин аргалулар угыгар,
Кинчектин бескези онон жеңилбес бет?
Жас. Кар кайылып, суучактар жүгүрет.
Жангыс ла жүрегимде сыс жылайбайт.
Сенин сөстөрүн де, көстөрүн де
жылытпайт.

Айдарда, атанар ой жууктап келди, поэт.
Бир күн поэт өлгөн деп угулар.
Онын үстине саларга таш табылбас,
Онын баазына балдарым чыдабас,
Же кара жер койдонып алар!
Бабырган бажы туманла оронор,
Тууларымда салкындар кожондоор.
Мен көк айаска уча берерим,
Көк жылдыстык жеринде жүрерим.
Тиру жүрзе кижини өлөрүн билбес,
Өлүп калза ойто качан да тирилбес.
Тын-сүне ак-жарыкта артып калар,
Өскө жүрүм, өскө үлге кучактай алар.

1994 ж. март ай, Белокуриха

* * *

Чөөчөйлөрдү көдүрүп,
Чөкөбөй жыргап алалык.
Каткы-кокыр өткүрө
Ыйды жажыр салалык.
Хрусталь бокал шынкыртын
Кутустанып тындайлык.
Карыкчалду санааны
Кайра оны таштайлык.
Элес эткен жүрүмдө
Эмеш те болзо, жыргайлык.
Жүрүмнөн барган көөркийди
Жүрегис сыстап санайлык.
Шаль арчуулуң жайылып,
Шампан аркы чачылгай.
Хрусталь бокал кырында
Күнниң чогы чагылгай.
Кайраным эзен жүрөрдө,
Чөөчөйгө жылдыс чөнгөтөн.
Каткырган онын көзүндө
Сүүштин оды ойнойтон...
Көгөргөн өчпөс жылдыстың
Чокторы жүрегин жарыткай.
Көбүктү бокал шынырты
Көөркийим, сеге угулгай.
Өлүп калзаас, бисти де
Өлөң-баргаа бас салар.
Ак шуургандар айланып,
Алтайдын кары базырап.
Нөкөрүм, бүгүн карыкпа,

Катап ла ойто јыргайлык.
Түштүктен келген үүреннин
Түн көзине карайлык.
Јүрүмнен барган эжимнин
Јүзи ого түней бе?
Эрмек айтса, сөстөри
Эт-јүрекке тийер бе?
Бу ла јүрген көөркийек
Кару, ару санаалу.
Өчүп те калган одычак
Күйдүрип ийер аргалу.
Айланайын, најылар,
Айдын түнде јыргайлык.
Кадыннын үргүлји кожонын
Карыгып, сүүнип тындайлык.

1994 ж. март ай, Манјүрек

* * *

А.С.М.

Жүрүмде көпти көргөн дө болзом,
Жүрегим сеге түней ле кару.
Жүзүн-жүүрлеп айттырган да болзом,
Жүрүмим менин түней ле ару.

Калыгым учун айткан сөзим
Каруузы жок то артып калар?
Качан бирде Алтайды адаза,
Менин адым айса коштой адалар?

Түндий кара көстөрүн түбинде
Түмен санаанды кычырып болбодым.
Элес эткен бу жүрүмде
Эркем болорун ондоп болбодым.

Поэттин сысту сөстөрүн тындап,
Бодопо ого кем килейтен эди?
Женил эмес онын салымында
Женин ого кем жастык эдетен эди?

Карануй түнде карыгып жатса,
Карузыган сөсти кем айдар дейдин?
Өңзүре онын күүнин ондобой,
Өчөп оны сөкпөйтөн бедин?

Же кара көстөрүндө каткын жажырып,
Калык ортодо жылыып калгайын.
Тизене жеткен чачынды толгоп,
Тиштерин кажайып, та нени айткайын?

Жажытту санаалу јобош поэтти
Јаман айтпа, јаражай келин!
Онын јүрүми өскө лө башка,
Оны бойынын кудайы ла билзин!

Шыркалу јүрегим сыстап та турза,
Јаркынду јүрүмге сүүнип јүредим.
Эртен күн түней ле тийер деп,
Энчейип көзнөккө иженип көрөдим.

*1994 ј. март ай,
Качанын аржаны*

КУБУЛГАЗЫН КӨРҮМДЕР

Түрмек сонет

I

Чөлдин мөнүнзимек сур чечегинде
Чөрчөк јеринин кубулгазын кебери.
Чөгөдөп тында, кемнин үндери
Јебрен корымнын таштары үстинде?

Татаган ташка колым тийерде,
Чактар өтти жүрегимде јымырап.
Өй сурады кимирт шымырап:
«Нени некедин бурылбас жүрүмде?»

Јалбыш јарыкта јаражай бийелейт,
Алтын аяктан аракы бергилейт:
«Карыкпа, поэт, јана берели!»

Көбүр жүректү улуска тартынба,
Комудап олордон сүүш сураба.
Бистин јерибис — сүүштин јери...

II

Бистин јерибис — сүүштин јери,
Јылтыстар аралай учуп жүрерин,
Јылдар, чактар өткөнин билбезин.
Курбустан кудај — көк тенери...

Корымдардын корсок таштары
Алыптар болуп мында кубулат.

Аттар болуп жалдары жайылат.
Жайылат чөлгө оттор ыштары.

Мен билбезим, мен та кажы талада?
Та кажы өйдө? Кажы чакта?
Жаражай бийелейт оттын жанында.

Алыптар отурат күреелей, күреелей,
Куулар учат эжерлей, жергелей.
Колдон колго чөөчөйлөр айланат.

III

Колдон колго чөөчөйлөр айланат,
Ичилген аракы — ичилгени билдирбейт.
Изү сүүжим изигени билдирбейт,
Ыраакта кызыл таңдак жайылат.

Чөлдин учынан экинчи учына
Чөрчөктө болбос байкан тартылды.
Алтын ширеде алып отурды,
Жарты жок үндер тармалу тымыкта...

Алыптын кебери аңылу эмтир,
Jeерен чачту, бойы байалгак,
Жалмажында кыскачак акынак.

Көзи чичкечек, көрүжи өдүрим.
Сени, алып, мен кайда көрдим?
Кеен кожондор чөлдө жайылат.

IV

Кеен кожондор чөлдө жайылат:
«Атыйла! Атыйла! Жаан үй башчы!
Күн кеберлү чөлдөр алыбы» .
Күүлеген үндер! Тенери унчугат?

Чын! Аттила! Кебери андый
Кандый бичиктен мыны кычыргам?
Рим жеринде айса уккам?
Онын кебери шак ла мындый!

Аттила турат, чаразын көдүрөт:
«Жыргагар, аймактар, улу алыптар,
Јашман өлөннинг јыдын тыныгар!

Өргөөдө эмес, чөлдө коныгар,
Торко жайбай, токым жайыгар.
Сүүген көөркий сүр-кебери» .

V

Сүүген көөркий сүр-кебери
Сүме билбес ару болзын.
Поэттин өлбөс јанары артсын.
Кандый ару өбөкөлөр јери!

Кылыш албаган бу тынымды
Кыстын јаражы алган эмей.
Кылышла јүрегиме сайган эмей
Римнинг илбис куулгас балазы!..

Ачыларым ачыркап жан блаажып,
Эл-каандыкты антарып салды,
Эрлү кеберин жылытып салды.

Көр! Көксимнин кызыл каны
Агат! Ташка кызарып тамат,
Же сүүш оны таштап барбады.

VI

Же сүүш оны таштап барбады.
Канча жондорды бактырган эдим,
Каандар баштарын энилткен эдим.
Жаражай сүүжи тыным кыйды!

Сайрап жаткан Римнин бийлери
Садынчак болгонын эмди билдим.
Карындаш кара санаалу — сестим.
Коптоп, жабарлап, истеп жүрлери!

Чөл чечектейт, алыптар жыргайт.
Кожондор салкыннын күүзине түней,
Кыстар бийелейт жергелей, жергелей.

Мөнгүн куйактар айга жалтырайт,
Алтай бөрүктөр чачагы жайылат,
Илбизин көрүмдер курчай алат.

VII

Илбизин көрүмдер курчай алат.
«Жебрен чырайлу сен не алып?»

Неге сүүнедин чырайын жарып?
Кандый јоннон јолын башталат?

Кылыш тудар кезер бе сен?
Айса јараш кудайы элчизи?
Улу јоннын ойлу эскизи?»
«Алып башчы Атыйла мен.

Ак койон агару јайыкту,
Алтай-кудайдан ару курчулу
Төөлөс сөөктү эр эдим.

Кылыш тудунып мен билбезим,
Кыйгылу јууда мен јүрбезим.
Ўргүлји түбин јүрегим јарыдат».

VIII

Ўргүлји түбин јүрегим јарыдат.
Мен сени билерим, алып-баатырым.
Бичиктен ас-масты кычырдым,
Ак-јарыкты адын кайкадат.

«О-о, төөлөс, телени-хойку!
Уккам, уккам јебрен алкыштан,
Сен айса ойгор Хань таладан?
Бичикчи-ойгор, сүмелү, тармалу?»

Чийе тарткан јалкын көрүштең
Чимеркек бийлер тизелей түшкен,
Мени кудайдын каргыжы дешкен.

Телекей тепсеген темир аттарым
Туйгактары элеп, чөлдөрдө жыгылды.
Же сүүш женди! Өлүм ырады».

IX

Же сүүш женди! Өлүм ырады.
Таң жарыйт, тумандар жылыят,
Корсок таштарда салкын шуулайт,
Мөнкү сүнелер жолго атанды.

Булуттар болуп озор кубулды,
Корымдар, корымдар артып калат,
Чөлдин чечеги жанымда жайканат.
Түштеримди салкын арчый сокты.

Эленчик-колончок үнин уктым,
Жебрен өйдин чырайын көрдим.
Чуйдын чөли алдымда жайылат.

Чуркурап турналар кайдаар учат,
Хун өйинде айылдар турат.
Сүүнчилү кожондор чөлимде жайылды.

X

Сүүнчилү кожон чөлдө жайылды.
Сүрдөп неге отурап мында?
Эзен жүргенде сүүн, жырга!
Куулгазын түштерим менен ырады.

Ас калыгыс не бирикпейт?
Кажызы ла каан болор күүндү...
Кажызы ла бий болор санаалу.
Жеткер келерин олор сеспейт!

Карыкчал санаамды салкын аппарат,
Көлөткө сүлтерлер не көрүнди?
Көспөкчи болды ба, көөрөм жүрегим?

Калапту хундар жоголып калды.
Кандый салым алдымда сакиды?
Адыбыс артар ба ак-жарыкта?

XI

Адыбыс артар ба ак-жарыкта?
Жылтыстар нени айдып суркурайт?
Өлөңдөр не деп араай шылырайт?
Олордын үнин жүрегинге тында!

Jeерен чачту, алып бүдүмдү
Баатыр да эр бар ла болбой?
Жакшыга бүдерим күүним сообой!
Ойгорчы келер ондый салымду?..

Акынак, кылыш тагынбай жүргей.
Агару сөзи жоныма жаразын,
Ас калыгын өрө алып чыксын!

Өчөбөй, өлтүрбей көдүр чыгалы,
Жаман истебей жакшыны табалы,
Жалакай күүндү жараш жонум!

XII

Жалакай күүндү жараш жоным.
Чуйдын чөли. Корымдар, корымдар.
Айдып болбос ачу санаалар...
«Не мындый?» — деп, кудайдан
сурайдым.

Корсок таштарга колым саладым,
Өткөн чырайлар сомун көрөдим.
Өйлөрдүн эжигин ачып көрөдим,
Чактардын маңын чаңмадап турадым.

Кеен тууларым керий базадым,
Кезер кылыкты туура чачадым.
Жебрен гректер жерин санандым.

Эгей талайга энчейип көрөдим.
Кайда слерлер, Геракл, Антей,
Алтай баатырым алып Көгүтей?

XIII

Алтай баатырым алып Көгүтей.
Эркемен ле Лазарь эки нөкөрүм,
Жайалтазы бийик жаркынду эрлерим.
Бийик күүнигер жылтыстый күйгей.

Поэттер кару алып жүретен.
Башчыбыс болзо жоныска быйанду,
Кудайдан, улустан ол алкышту,
Салымнын жолун кем билетен?

Кадын бажы чанкырда агарат.
Кудайлар журтындый меге саналат,
Курбустан тенериден нени айдат?

Айдаг, жылтыстан алкышту бойымды
Аттила сүнези бүгүн не түйметти?
Барар ойим жууктап келди?

XIV

Барар ойим жууктап келди?
Аттиланын алып баатыры болойын,
Жайым чөлдөрдө учуп калайын.
Канадым сындырат каргыштар эмди.

Сүүштин орооны, најылык орооны —
Сүнем жүретен кеен тала,
Сүүген көөркийим ондо айса?
Кайда жылыды айланбас жолу?

Je элим учун эмди де жүрерим,
Эдилбеген ишти эмди де эдерим.
Мөңүн чечектер не деп жаңарлайт?

Оттый кызыл чейнелер бийелейт.
Олор бүгүн нени белгелейт?
Булуттар чачымды сыймап ырайт.

XV

Бистин јерибис — сүүштин јери.
Колдон колго чөөчөйлөр айланат,

Кеен кожондор чөлдө жайылат.
Сүүген көөркий сүр-кебери.

Сүүш оны таштап барбады.
Илбизин көрүмдер курчай алат.
Үргүлжи түбин жүрегим жарыдат.
Же сүүш женди! Өлүм ырады.

Сүүнчилү кожондор чөлимде жайылды.
Адыбыс артар ба ак-жарыкта?
Жалакай күүндү жараш жоным!

Алтай баатырым алып Көгүтей,
Барар өйим жууктап келди...
Булуттар чачымды сыймап ырайт.

1996-1997ж.ж.

* * *

Кара санаан өчөр та жок,
Каргап мен качан да айтпазым.
Кумак, тобрак базыр та салза,
Кудайдын жаргызын түней ле
сакыырым.

Күн жарыбас! Канайдар оны?
Күлүмжилү жылдыс түней ле жарыдар.
Уйуктап калган арыган жүректе
Улустын сөзи түней ле томылар.

Кайран јеримнин кажы ла тажында
Карузып айткан сөзим калгай.
Жажыл бүрлери шуулаган агашта
Јанарым, сүүжим уйалар тарткай.

Улус жүрегинде сөзим артпаза,
Улу телекейде ол азып жүргей.
Качан бирде калыгым ойгонзо,
Карузыган поэт болгон деп сескей.

1998 j.

* * *

Ыйлаба, нөкөрим, ыраак талада.
Ырыс дегени көк лө төгүн...
Бозом энирде, карыкчал санаада
Учы жок узу-ун түн ле түн!

Тирү жүреристе, өлгөн ол деп,
Өчөп, максып айткан эмей.
Сөөги үстине күн тийбес деп,
Сүүнип, өштөп жүрген эмей.

Je кайдалык! Тагылда одыма
Түкүрзин, айса тепсеп салзын.
Ороның түбине ууш тобракты
Карыгып айса сүүнип таштазын.

Кару нөкөрим! Ол жаратта
Кандый жүрүм — билбезим мен.
Бу жаратта жүрген бойыма
Жылдысту да болзо, түн ле түн.

1998j.

* * *

Кара сууга энчейдим.
Ондо толун Ай...
Ол Айда отуры
Поэт Шатра.

Ўлгерин кычырат
Ак-сур тымыкта...
Шын... шын, шын.
Көксимде шан.

Эй! Поэт!
Жерге түш!
Сан башка түш...

Айдын ичинде базат
Поэт Шатра.
Уйку жок телекей,
Оны тында...

1998 j. июнь ай

* * *

Подпойлодо картошко.
Ондо жылу.
Жокту да болзо, поэттин
Сөстөри улу.
Чеденде өлөң,
Уй ла бозу.
Айландыра көрзөң,
Кем ырысту?
Тенериде Ай,
Ондо ок Кудай...
Жерде поэзия —
Туу эдегинде тура.
Поэзия кудайы
Нөкөрим Шатра...
Ол бойы жайым.
Бойы бойына бий!
Жалбышту сөзинди
Жонына ий!
Подпойлодо картошко
Жаска жетире жедер.
Поэттин кожоңы
Журттарды эбирер.

1999 ж. июнь ай

* * *

Жыман Белековко

Бу жүрүмде көнкөрө жыгылзам,
Көдүргөн эдин өрө турарга.
Алкышту айткан менин сөзим
Айса же дер өрөги кудайга.

Ачынзам, кезем айдып ийетем
Ачу санааны көксиме тутпай.
Жакшы кижиге сүүнип жүрөтөм,
Жайалта магы мени жарыткай.

Ада-эненнин айлына кирип,
Айылчы болуп күндүү туткам.
Жараш эненнин, ойгор аданнын
Жанарын тындап, ырысту отургам.

Кудайдын жарыткыжы — өчпөс жылдыс,
Куулгас болуп, жерге түшкөн не.
Сеге жайалта, ойгор күүн берип,
Энен болуп, өскүргөн эмес пе?

Сабарын талганча чурана ойноп,
Санааркаш туманын сериткен эдин.
Поэттин өзүрө күүнин ондоп,
Кыйа көрбөй, болужып жүредин.

Жаркынду поэт жаркынан коркыбас,
Жайалтан бийик. Жары, жаш нөкөрим!
Жакшы керегин качан да ундылбас,
Жаан керектер эткенин билерим.

Жүрүм! Жүрүм! Кандый ырыс!
Жүрер, жүрер күүним келет.
Сендий эрлердин ару, агару колында
Калыгым өлбөс эржине-кежик жүрет.

Мен ого сүүнип, жарып жүредим.
Карган поэтке кандый мак керек?
Өй кемжиир, өй бескелеер, билерим,
Мактын веногын сеге бередим,
нөкөрим!

1999 ж. август ай, эмчилик

* * *

Кара тайга бажына
Карайлап түшкен аргымак.
Кара кабак алдында
Каткылу көстү кызычак.

Јодранын јанында
Јолыккан эди бир тушта.
Тудамдый коо белинен
Туткан эдим тымыкта.

Јодра араай шуулаган,
Ол изү шымыранган.
Эмди онон не артты?
Јүрегимде сус артты!..

1999j.

* * *

Кök öлөн көгөрөндөп өссө,
Көксинде жанар түүлбейтен бет?
Карагуй тунде кайраныңды сананзан,
Карагына јаш түүлетен ле эт.

* * *

Ак-јарыкты сүүп те жүрзен,
Алдында оро — ундыба оны!
Каан чылап калаптан та келзен,
Кудай эмезин — сен кижн уулы.

Карган поэтни базынып жүрүп,
Канайып сен кижн болорың?
Санаалу көп сөстөр дө айтсан,
Бийиркек күүнинди јажырып болбозың.

1999 j.

ТУРНАЛАР

Турналар учат бийикте куркулдап,
Турналар учат тегериде шыгырап,
Турналар учат булуттар акалап.

Олор мында уйа тартар,
Мында сүүжер, балдар чыдадар.
Жажыл кырларда үндери артар.

Жолдо түбек те учурайт,
Эжерин жылытып, турна кыйгырат,
Сүүгенин жоктоп ачу ыйлайт.

Бийикте учат жайымнын куштары,
Алтайым сакыйт куштардын
келерин.
Албатым сүүген көөркийлерим.

Баш болзын, агару куштарыс!
Алтайына жанзын, бис сакыйдыс.
Келбей турзагар, карыгып турадыс.

Күстерди солып, жастар айлангай,
Слерди уткып, жүректер сүүнгей,
Кудай ончооско сүүнчи бергей...

1999 ж. октябрь ай

* * *

Кум чөлдөрдүн төндөри
Кумынат куйун-салкында.
Көөркийимнин көстөри
Көрүнөт та кайда ыраакта.

Jeбрен чактар үндери
Шыгырайт менин канымда.
Таныш улус жүстери
Jurалат күрөн таштарда...

Айлаткыштын аржаннан
Айтыру келет сананзам.
Учы жоктын учынан
Угузу келет сакызам.

Көөркийим ондо жүрү деп,
Көс көрөдим жаантайын.
Оноор уча берейин!
Жылдыстарга жайнайын...

Карануй көзнөк жанында
Канчазын тен турайын?
Күски салкын үнинен
Үнинди, үүрем, танийын!

Лантык, болчок туранын
Жанына базып келейин.
Көзнөктин арјанда
Көлөткөн дө болзо көрөйин.

Жылдардын уур эжигин
Канайып мен ачайын?
Айланбастын түбинен
Айландыр канай алайын?

Жылым, ташту тууларла
Салкын болуп учайын!
Эбирбестин јерине
Эригип айса барайын.

Та кажы таладан
Карузып эжим көрөдин.
Түш јеримде ойто ло
Түймедип мени жүредин.

2000 j.

* * *

Жаңы жыл. Курант жыңырайт,
 Жаркынду оттордон көзим кылбыгат.
 Жанымда эжим, нөкөрлөрүм тургулайт,
 Шампанду бокал колымда тыркырайт.

Кайкалду жүрүмгө, ырыска иженип,
 Канча жылдар өткөнүн билбейдим.
 Хрусталь бокалдар куулгас шынырап,
 Кудайлык кожонун күүзине чөңөдим!

Онон көрзөм, жаңыскан эмтирим,
 Ончо нөкөрлөрүмди өлүм апарган.
 Кем де өөркөп менен ыраган,
 Келбес озор деп канайып сеспедим?

Сүүген көөркийим кара жер алдында,
 Сүнезин жаңыс ла тужимде көрөдим.
 Түңей ле ончозы менин жанымда,
 Кару үндерине ойто ло сүүнедим.

Жалакай Эркемен жанымда ла туру,
 Жаркынду бокал онын колында.
 Кайран эжим карузыган ла жүрү.
 Айылчылар күндүлейт, сүүнчилү

шакпыртта.

Билинип келзем, жаңыскан турадым!
 Колым тыркырайт, шампан чайпалат.
 Ырыс та учун бокалды көдүрзем,
 Ыйым келет, жаштар тамчылайт...

Бокалда шампан ачу да болзо,
Көстөрүм жажы онон до ачу.
Көөркийлер, көөркийлер, ундыбадым
слерди,
Көкийин де дезем, жүрегим кунукту.

Куранттар күнүрейт. Гимн жынырайт.
Хрусталь бокалымда оттор чагылган.
«Кунукпа, поэт! — кем де айдат. —
Кудай сени бийик салымга жайаган».

Карлу куйун, салкындар калактап,
Кандый ла талага санаам апарар.
Кайкалду телекей, кару, кайран улус
Качан да болзо, жүрүмим жарыдар.

Хрусталь бокалдан куулгас аракыны —
Кудайым берген — ичип ле ийейин!
Жаныскан да болзом, жалбышту бийени
Кожондоп, сүүнип, бийелеп берейин...

2001 j.

НӨКӨРЛӨРИМДИ ЭЗЕДИМ

Тонмок суунын јанына
Токтой түжүп ичедим.
Ырымдап айткан сөстөрдин
Ыразы кайда — билбейдим.

Кара сууга энчейип,
Кару чырайлар көрөдим.
Айланбастын түбинде
Айткан сөстөрди сезедим.

Аржан-кутук бу суудан
Амзаган эди Эркемен.
Алтайын сүүп, ырысту
Агару поэт ол жүрген.

Јарсылдада каткырып,
Јанымда Лазарь турган эт.
Ўргүлји жүрүмге иженип,
Ўлгерлерин айткан эт.

Кара сууны эбире
Кайыр туулар тым туру.
Качан буулаган кыйралар
Элбирежет учурлу.

Бөкөн тыттын јанында
Бөрүги јок турадым.
Кереестеп айткан санааны,
Келер ойди сакыйдым.

Кару, улу поэттер
Кайда да болзо, жанымда.
Жүрүмнөн ырап барза да,
Жүргүлейт кайран Алтайда.

2001-2002 j.j.

БИР ҮҮР СОНЕТ-ЖАҢАРЛАР

* * *

Ортобыста жүк ле он алтам,
Сен өскө телекейде, сен ыраак...
Бу та кажы ой, кажы чак?
Жаманым ташта деп жайнагам...

Кату кылыгын таштан да бек,
Оны мен оодып болбозым.
Кайраным деп мен айтпазым,
Көөркийим! Не жайнайт бу жүрек?

Уйкузы жок түндерде сени санангам,
Түш јеримде коо сынынды кайкагам,
Он сегис јашту кысты чылап...

Эркеңди мен эске алынгам,
О кудай! Мен канай јастыргам?
Јылбырт эттин соок јылан чылап.

* * *

Эркемен Палкинди эзеген сонет

Эн ле агару, ак-чек, ойгор поэт.
Эрмеги араай јалакай Эркемен,
Сен јокто эбире чек ле ээн.
Өткөн өйлөр көрүнип келет.

Килемји — поэзияда эн учурлу.
Килеп билбестин күүни кийик.
Сенин јүрегин улу ла бийик.
Өчөгөннин сөзи коронду, ачу.

Ундып салалы, улу нөкөрим,
Мак јайаачылар көмүп салгай,
Кыјырантып ундып ырагай.

Кайдалык! Макты озор үлешкей,
Бой-бойын садышкай, јиешкей.
Бисти корула, о Јайаачы Кудай!

* * *

Энирде бичилген эрикчил сонет,
Карануй тўн... Кёксимде тўн.
Ол айдат: нокорин сенин мен — тўн.
Ўргүлји карануйда кабайын ўргүлейт.

Салкын экелейин — кожондор айдар,
Бийелеп берер — карлу куйун.
А мен кара тўн узун-узун.
Сени жангыс ла жылдыстар жарыдар.

Кичинек жүрүм, кичинек улус.
Учы јокто кўн јүк ле ўспекчин.
А мен улу тўн, улу тўн.

Мен айлаткышта, сенин јанында,
Ончогорды мен аларым бойыма.
Одынды өчўр, поэт, амыр уйукта...

2002 ј. январь ай

ТОЛУБАЙ

Јаш тужым күч те болзо,
Јанар эдим Толубай алтайга.
Јаргак тоным јыртык та болзо,
Каткырар эдим чечектү јаланда.

Кыштын шуурган-куйуны да айланза,
Кыштуга мендеп јанар ла эдим.
Темир печкенин јылузына сүүнип,
Томон чайымды ичер ле эдим.

Кайыр туулар бажына чыгып,
Кайран Алтайым јаражын кайкагам.
Кажы ла чечектин үстине энчейип,
Кайкалду јараштын јажыдын таныгам.

Сүүш дегени ол не болды деп,
Сүүнип, коркып мен санангам.
Өлөн јабулу јапаштын алдында
Өскө телекей ол не деп сурагам.

Узун тўндерде уйкум келбейт.
Өткөн јолдорды эске аладым.
Көзнөктөн таг чолмон имдейт,
Көөркий эжимнин адын адайдым.

Телефон до согор кижн јок,
Јоктомчылын не деп айдайын!
Кару нөкөрим өскө телекейде,
Кайран үндерин кайдан угайын?

Түн узун, түн тымык, тымык.
Түштерим сананып, унчукпай жададым.
Караңуй көзнөктинг жанына келип,
Уйкуда кырларды аяктап турадым.

2002 ж. январь ай

* * *

Доктор! Јүрегим оору.
Жүрүмим кыскарат.
Ай бүгүн ак, толу
Көзнөктөн карайт.

Тыным бу ла мында.
Сүнем та кайда?
Түштерим сан башка...
Та кажы талада.

Удабас күн тийер.
Оору улус ойгонор.
Je кем де ойгонбос,
Чырайы соор, онор.

Удабас јас келер.
Чечектеер Алтай.
База бир јасты
Сыйлагай о, Кудай!

2002 ј. февраль ай, эмчилик

ЖАМАНЫМ ТАШТАГАР!

О, Кудай! Жаманым таштагар!
Бу жүрүмди баалабадым мен.
Алтындалып Күн тийерде,
Агару бийиктен уткыбадым, тен.

Бор-ботколо тегин ле уружып,
Бойымнын жүрүмим ундып салдым.
Калыгым учун темей тартыжып,
Түлей жүректүгө түкүртип алдым.

Бастыра бойым эмди шыркалу,
Базынып жүргүлейт сүүген улузым!
Калганчы жылдарым ачулу, шыралу...
Килегер деп кемди сураарым?

О, Кудай! Жаманым таштагар!
Кыйында сүнөмди менин аргадап,
Сөөгим үстине ташты салыгар
Араай ыйлап, адымды адап.

О, Кудай! Жаманым таштагар!

2002 ж. февраль ай, эмчилик

СӨС

Түней эмес Алтайда
Түш жеримде жүредим.
Канчын жиит жаш тужым
Кайранымды көрөдим.

Бу алтайдын жаражы
Онбойтон деп айдыжат.
Бу жердеги жүрүмнин
Учы жок деп тургулайт.

Ойгонып келзем, орында
Онтогон оору жададым.
Ол жерге капшай ла
Барадым деп санандым.

Кара санаалу алмыстар
Жолымда оро каскылайт.
Кайраканды жайнайдым,
Кудайым не болушпайт?

Ўстиртинде улу Жайаачы
Ўни угулды тымыкта:
«Ак жарыкта ижин көп,
Айткан сөзин калыкта.

Көрнө отты көксинге
Салгам мен — Жайаачы.
Жүрүмнин жолун жарыдар
Сен жеринде Жанарчы.

Салымым уур болды деп,
Санааркаба, үлгерчи.
Акты-караны ылгаза,
Чынды айдар керечи.

Түженген сенин түштерин
Ол телекей жемтиги.
Ончозын бойын билерин,
Мөңкүлик жүрүм белгези».

2002 ж. февраль ай

ЖАҢАРДЫҢ КУДАЙЫ

Калык сени мактап та турза,
Каргап айдары түней ле табылар.
Жаркынду адын жайылып та чыкса,
Жабызаткан үндер түней ле угулар.

Кыйынду эткен ижинди кычырып,
Карузып айса улус сананар?
Кайкалду жүрүмниң учурын билип,
Качан да болзо, быйанду артар.

Мекелү макка тегин көкүбей,
Мендештү жүрүмнин учурын

билейин.

Кара күчтер курчап та келзе,
Кайран жүрүмге сүүнип көрөйин!

2002 ж. февраль ай

ЖОЛЫГАТАН ЖОЛЫСТЫ

Жодра чечеги жайылза,
Жотконду кыш ундылар.
Жолыккан көөркий ыраза,
Жоктоп удура кем чыгар?

Элес эткен кеберин
Эске алзам, жаркынду.
Эркелү көргөн көстөрин
Эмдее жетире жайнулу.

Жолыгатан жолысты
Жонжолой, маргаа базырды.
Карузып айткан сөзисти
Карлу салкын учурды.

Кара кирбик алдында
Каткы артты, бурылбас.
«Кандый жүрүн, көөркий?» — деп,
Карузып кем де сурабас.

Түн. Түмен жылдыстар
Түймеп, тенерини жарыдат.
Ыраактан, ыраактан мөлтүрөп,
Ырысту көстөр көр турат.

2002 j. февраль ай, эмчилик

* * *

Колы-будым оорыйт,
Кожондорым тымыйт.
Күчүркеген күчүк
Ырјандап тыныйт.

Айткан сөзимди
Албатым укпайт.
Бажы јок кулдар
Эдү-үзүтти алкайт.

2002 ј. февраль ай, эмчилик

* * *

Чорос-Гуркиннинг өлүмине

Калдан-Ойрот жеринен
Качып келген чоростор.
Канча чактын түбинен
Кереестеп айткан ойгорлор.
Бир кинчектен мун кинчек
Курчап келди, канайдар?
Башчыларын өлтүрген
Кулдар артты, нени айдар?
Кааны жок болордо,
Калыктын каны төгүлген.
Башчызы жок болордо,
Базынар улус көп келген!
Жер-тамынын түбиндий,
Карануй соок таш түрме.
Бистин ойдин Шунузы!
Чорос-Гуркин өлүмде.
Калыгым деп кыйгырза,
Корып алар калык жок.
Алтайым деп айдынза,
Айрып алар ийде жок.
Карануй түрме түбинде
Каны төгүлип жыгылган.
«Кайран жоным, Алтайым!» —
Калганчыда ол айткан.

2002 ж. февраль ай

ДОКТОР ФАУСТ

Кайын калганчы бүриндий
Кайдаар салкын учурды?
Санаама кирбес талага
Салым канай апарды?

Куйун, куйун, куйундар
Куулгас түштер экелгей.
Кунукчылду санаалар...
Кубулчан улу телекей.

Карыкчыл деп айтпайын,
Кару сөстөр бойымда.
Жажытту жараш ол тушташ
Жаантайын санаамда.

Өчөжим келген ол тушта
«Ой, токто!» — деп айдарым.
Доктор Фауст ол чылап,
Сүнемди элбиске садарым.

Јаш көөркийдин јанына
Јапсып, сүүнип турарым.
Јалбыш сүүшке курчадып,
Јаш тужыма барарым.

Өйди бура тартала,
Өчөжип ого айдарым.
Өлүм эмес, сүүш јенер,
Өнөтийин мен јыргаарым.

Өрө турган курбустан,
Өчөбөй кут беригер.
Аабы-Адай өрөкөн,
Алдыртуны ийбегер.

Сүүп, ойноп алайын,
Сүнемди оноң алыгар.
Жүрүм! Жүрүм! Жаражын!
«Жүүлгек» деп айтпагар.

Түндий кара көзинде
Түмен жылдыс ойногой.
Ойынга сүүнген ол үниң
Жүрегимде онтогой...

2002 ж. февраль ай, эмчилик

КАДЫН ИЧИНДЕ БИЧИГЕН ЎЛГЕР

Кадын ичи кайыр жер —
Кан-Алтайдын судазы.
Ойгор Гуркин жураган
Ойлу Алтай ырызы...

Телекейди өдө жарыткан
Тенеринин илби күскүзи.
Калыгы учун өлгөн эт,
Кайда жүрет сүнези?

Чоройлоп аккан кара суу
Чорос деп араай кожоңдойт.
Жажыл Кадыннын толкузы
Жайнулу сурагым оңдобойт.

Сүксүре түшкен туулары
Сүрлерин онын эзедет.
Карагай агаштар энчейип,
Кандый салымга үшкүрет?

Кудайдан жакылта алала,
Куулгазын түштерин жураган.
Алтайдын чөрчөк жаражын
Албатызына ол сыйлаган.

Орык, кайыр жолдордо
Онын изин танийдым.
Капчалда суунын үнинен
Кару жанарын угадым.

2002 ж. февраль ай, эмчилик

* * *

Эки де өлү калба јизем,
Эрјине јеримнин ажы эмей.
Эрлү бий эжигин де ачпаза,
Кудайдын эжиги меге ачык дебей.

2002 j.

* * *

Больница. Коридор.
Жүрегим оорыйт, кайдайын.
Түжимде өскө ороондор,
Төжөккө лө капшай жадайын.

Ак кийимдү кызычактар
Жуула түжет. Шулурад.
Ундылбас кару жастарым
Удура келет. Каткырат.

«Поэт Адаров эмес пе?» —
Бой-бойынан суражат.
«Кереес эдип, колоорды
Салып берзеер» — дешкилейт.

Жараштарын кыстардын!
Жас ойинде чечектер...
Оморкойдым, сүүнедим,
Онбой өскөр, көөркийлер!

Ак чаазынга колымды
Калганчы да салдым ба?
Карузыган ару күүнигер
Аргадап мени алар ба?

2002 ж. май ай, эмчилик

МЕГЕ УТКУУЛ СӨС АЙТКАН
КӨӨРКИЙЛЕРГЕ

Көзүлден келген көөркийлер
Көөрөм жанар айт берди.
Карузыган сөстөрдөн
Кара көзимнен жаш келди.

Туруна үндү тууларым
Туман таркап көрүнди.
Карлагаштарым уч келди,
Кару сөзин жетирди.

Жакшы сөсти ас уккам,
Жабарлашты көп уккам.
Эркелү сөсти угала,
Эки көзимнен жаш келди.

Ундылдым деп санангам,
Ундыбады көөркийлер.
Арып жүрген бойыма
Агару алкыш ийдилер.

Туу-тайгалар аржаннан
Турналарым уч келди.
Канатту жанар жанарлап,
Качан да ундылбас сый берди.

Көзүлден келген көөркийлер
Көксиме жанар чүмделтти.
Килеген, сүүген жанардан
Кирбиктериме жаш толды.

* * *

Больница. Коридор.
Жүрегим оорыйт, кайдайын.
Түжимде өскө ороондор,
Төжөккө лө капшай жадайын.

Ак кийимдү кызычактар
Жуула түжет. Шулурад.
Ундылбас кару жастарым
Удура келет. Каткырат.

«Поэт Адаров эмес пе?» —
Бой-бойынан суражат.
«Кереес эдип, колоорды
Салып берзеер» — дешкилейт.

Жараштарын кыстардын!
Жас ойинде чечектер...
Оморкойдым, сүүнедим,
Онбой өскөр, көөркийлер!

Ак чаазынга колымды
Калганчы да салдым ба?
Карузыган ару күүнигер
Аргадап мени алар ба?

2002 ж. май ай, эмчилик

МЕГЕ УТКУУЛ СӨС АЙТКАН
КӨӨРКИЙЛЕРГЕ

Көзүлден келген көөркийлер
Көөрөм жаңар айт берди.
Карузыган сөстөрдөн
Кара көзимнен жаш келди.

Туруна үндү тууларым
Туман таркап көрүнди.
Карлагаштарым уч келди,
Кару сөзүн жетирди.

Жакшы сөсти ас уккам,
Жабарлашты көп уккам.
Эркелү сөсти угала,
Эки көзимнен жаш келди.

Ундылдым деп санангам,
Ундыбады көөркийлер.
Арып жүргөн бойыма
Агару алкыш ийдилер.

Туу-тайгалар аржаннан
Турналарым уч келди.
Канатту жаңар жаңарлап,
Качан да ундылбас сый берди.

Көзүлден келген көөркийлер
Көксиме жаңар чүмделтти.
Килеген, сүүген жаңардан
Кирбиктериме жаш толды.

ЎРЕДУЧИ

Тўн карануй. Столдо одычак.
Уйкузын ундып, ўредўчи отураp.
Тептерде сўстўр. Бу не кызычак?
Јўректе јылу сўўнчи јарыдар.

Эжик арјанда энмек туулар,
Кўзнўк арјанда кўгўргўн суулар.
Элбек телекей кайда да ыраак,
Нени де кожондойт тўрген суучак!

Эртен тура школго келзең,
Кушкаштар чылап балдар чуркураар.
Кандый да кайкал, сўўмји, ырыс
Олордын ўнинен јўрегинге томулар.

Сўўжинле олордын сўўжин јарыдып,
Сўрлў сўстўрди сен табарын.
Кайкалду телекейдин эжигин ачып,
Кандый да јажытты јартап айдарын.

Кара кўстўрин карузып, суркурап,
Карган поэтти эске аларын.
Ак чаазынга бичиген сўстўрим
Айлаткыш болгон бо? Бойын табарын.

Ак-јарыктан ырап та калзам,
Алтай јонымда айса адым артар.
Деремне јерде, кичинек школдо
Сенин јўрегин менин сўўжимле тынар.

Ўлгерлер, ўлгерлер, тымыкта
шыныра,
 Ўйелерди ээчий ўйелер келгей.
 Сендий ок ўредўчи кызычак
 Калыгын ўредип, Алтайында жүргей.

Мен де тўнде уйкумды жылайтып,
 Перомды энчикпей колыма аладым.
 Айдылбаган жайнулу санаамды
 Айдып саларга амырым ундыйдым.

Төрөл жеримнин онбос чечеги!
 Төжинде жүрегин ырысту согулгай.
 Жүрүмнин белеги, жүрүмнин ырызы
 Жүс те жылга сени корыгай!

Өлүп те калзам, өскө телекейден
 Өкпөөрип, карузып слерге көрөрим.
 Ак-жарыкта слер бар тушта,
 Адым, магым ундылбас, билерим!

Эжигин ачып, энирде чыксаң,
 Энмек туулар унчукпай турар.
 Карлу салкын ачу кожондоп,
 Кара чачынды эркелү сыймаар.

Ол салкын эмес, мен болорым,
 Жылдыс болуп тенериден

көрөрим.

Кайран Алтайым! Кару калыгым,
 Каргап та салза, сүүп ле жүрерим!

Карузыган сөстөрөөр канат берди меге,
Катап ла ойто бийикке учарым.
Канадым сынып, јерге јыгылзам,
Қара корым болуп артып каларым.

Ўргүлји сөстинг учурын билетен
Ўредүчи бар да, адым ундылбас.
Сүүшле толгон менин јаңарым
Сүүшти јарыдар јеримнен ырабас.

2002 ј. июнь ай

* * *

Ыйлаба, жайнаба, көөркий,
Ырыс дегенин мен билбезим.
Сүнемди мениң кыйнаба, көөркий,
Сүүш дегенин мен база билбезим.

Өскө телекейде жүрген болорым ба,
Өзөгимде кандый ачу санаалар?
Өштөбөгөр мени, кайран улус,
Өлүмим кемге ырыс экелер?

Экелетен болзо, өлтүрүп салыгар!
Эки аршын табылар эмес пе?
Ончо кинчекти меге жарбыгар,
Оноң слерге болуш келер бе?

Ыйлаба, жайнаба, жаш көөркий,
Ынаарлу ыраакта жылыйып калайын.
Ундычан телекей ундып ла салгай,
Жайаачы кудайымнан нени сурайын?

Мениң жайнуумды угатан болзо,
Жоныма ырыс сураар эдим.
Сүүш билбес калжу улуска
Сүүп жүргенимди жажырбас эдим!
Кинчектү меге килеп көрзөн,
Килеген күүниң санаамды жарыдар.
Ары болуп ырап калзам,
Агару санаанг сүнемди корулаар!

2002 ж. июнь ай

* * *

Күн канатту куш! Жетир кару Алтайыма!
Ак сүмерлер жалкыны мени аластазын.
Ару сууларымнан суузыным канзын,
Локту, же Кудайга жуук ару талама...

Түш жерим айса ол чын жүрүм?
Бу жүрүм коркышту түшке түнгей.
Арга жоктын сөзине бу телекей түлей,
Кажыска ла эки аршын жер арткан.

Карануйда толыкта кем элбес этти?
Карындажым сүнези айса келип жүрди?
Айткан сөстөри жүрегиме уяа тарткан.

Иним! Ийниге тайанып жүрген эдим,
Эмди агаш тайактарга жеттим.
Эдүниң буудагын өдөрүң деп, Жайаачым
айткан.

2002j.

* * *

Түнде сен менин түжимде,
Түште сен менин санаамда.
Кайда да ыраак ол талада,
Качан да жетпезим мен сеге...

Ортобыста жүс, мун жылдар.
Оны канайып кайра тартайын?
Сүүгенимди канай табайын?
Өйлөр эжиги ачылар.

Кумдар баскан калада
Кудай мени ундыптыр!
Куулгазынду жаражай,
Кубулып калган эмтиринг.

Эжигим менин сен ачпай,
Электеп барган болбойын?
Оndo жанарлу жыргалда
Мени ундып сен салдын.

2002 ж. июль ай

* * *

Жүрүм бар ла јат,
Жүрек оорыйт.
Жүрүмисти, байла,
Кудай корыйт.

2002j.

* * *

Төмөн көрүп, карыкпа, көөркий,
Төрөлинде сен түней ле жараш.
Кал неме мекелеп те салза,
Кайран жүрүмин ару ла јаш.

Јүрегин! Јүрегин јайнап та турза,
Јүс те буудакты өдүп чыгарын.
Кудайдын берген салым-судазы
Јолын јарыдар, ичкери барарын.

Сүүштин јолы кайыр да болор,
Сүмеленип ого јетпейтен эмей!
Онын одына кем күйбеген эди!
Бйла да кожо ырыска јетпей.

Алтайым кыстары кайкалду жараш,
Айткан сөстөрим жүректен келген.
Келер өйдө слер — кару энелер,
Жежик-ырысты слерге кудай берген.

Јанарла, јаркындал, карыкпа, көөркий,
Сүүжинен кайкалду сүүштер өзөр.
Кара көзинде карузыш јалакай.
Кату да кылыктуны түней ле јенер!

Төмөн көрүп, карыкпа, көөркий,
Төрөлин ырызы сенде ле эмей.
Очоктыг, јурттыг, баланыг энези,
Ойгор күүн сенде ле жүргей.

Буурайган чачту бажымды эңилтип,
Бу жүрүмдө алдында турарым.
Калам туткан колым тирүдө
Карузып, сүүген күүнимди айдарым.

2002j.

* * *

Ўспекчиннинг одынды
Типилдейт менин жүрегим.
Ўрүп ле ийзе, жап эдип
Ўзүлер менин жүрүмим?

Ўспекчин оды өчсин деп,
Ўрет, үрет бир кижини.
Ол үрүштен оодылып,
Түшкен болбой тиштери?

Же ўспекчиним күйүп жат,
Жалбыш оды жапылдап.
«Тагылын оодыл, одын өч!» —
Кемзи каргайт, калактап?

2002j.

* * *

Поэттин сүүжи шыралу,
Бойын оны билерин.
Көк чечектерге көмүлип,
Ұлгерин кычырып,
Уткып оны көрбөзин.
Жүс те катап кубулзаң,
Жүрегин үнин угарым.
Жаман көрүп, тукурзаң,
Жарашка мүргүп жүрерим.
Өйдөн таштар оодылар,
Өчөр сенин ол сүүжин.
Жүрүм канча кубулар,
Жанарымда жүрерин.
Поэттин сүүжи өлбөйтөн,
Бойын оны билбейтен.
Жүректерди жайнадып,
Жүс жылдарды өдөтөн.
Ұспекчин чилеп өч калза,
Ұстинде жылдыс күйетен.
Айланбастын түбинен
Ару жанар келетен...

2002j.

* * *

Карлагажым, карлагаш,
Канаттарын жайа тут,
Кара көзин мелтиреп,
Карузып, көөркий, учуп кел!

Кара булут туштаза,
Карлагажым, коркыба.
Куйун-салкын айланза,
Кубулчан санаа сананба.

Аптап сени, тармадап,
Алып алзам, ырыс жок.
Санааркайла ыразам,
Салымымнын жолы жок.

Карлагажым! Карлагаш!
Салкын болуп учарым.
Канаттарын жайылтып,
Бойыма жаба тударым.

Бир эмес те ол сүүжис,
Ўргүлжиге арт калзын.
Жаш үйенин жүректе
Уйа тартып, кайнатсын!

2002j.

ЈАЗАГАН ЈАЗЫМ

Јетен јажым јеткен де болзо,
Је эмди де мен јүрегимле јаш.
Көп јастар өткөн дө болзо,
Көксимде күүним арыбады, баш!

Агаш тактада тызырада бийелеп,
Алтын чөөчөйди көдүрип те ийбей.
Кудай берген жүрүмге сүүнип,
Кутус жагарды чөйүп те ийбей.

Карузыган көстинг жылузына изип,
Катап јастарга жүре де бербей.
Чанкыр ажунын ары јанында
Чадыр айылда сүүжиме де јетпей!

Карузып жүрген көөркий јанында
Тармылу сөстөрди айтпас бедим.
Элес эткен бу жүрүмде
Эмди де күүним өчпөгөн дейдим.

Карыкчал санаа курчап та келзе,
Кайра таштап, каткырып ийерим.
Калју бий базынып та јетсе,
Качан да алдына чөгөдөй түшпезим.

2002 j. август ай

* * *

Салкын шуулайт агаштар бажында,
Чын сүүшти, сысты канай таппадын?
«Көөркийим» — деп, канай айдарын?
Ол ыраакта, чек өскө талада!

Чечектер жайканар жайгы салкынга,
Сен бойын жажытту жылдыс чечектий,
Сен күнге жарып, жүрегеме тийгендий.
Эрдине тийедим, ондо ырысту жапарга.

Жендерис жастанып тыштаналы жалаңда,
Булуттарды жамынып, тандак алдында.
Ойынысты жажырып, онбос талада.

Чечектер окшошсын, сүүштен эзирип,
Ортобыста от жалбыразын изүү кучакта,
Көөркийим, көөркийим, бис ырысту
учушта...

2002 ж. август ай

ЈАЖАГАН ЈАЖЫМ

Јетен јажым јеткен де болзо,
Је эмди де мен јүрегимле јаш.
Көп јастар өткөн дө болзо,
Көксимде күүним арыбады, баш!

Агаш тактада тызырада бийелеп,
Алтын чөөчөйди көдүрип те ийбей.
Кудай берген жүрүмге сүүнип,
Кутус жанарды чөйүп те ийбей.

Карузыган көстин јылузына изип,
Катап јастарга жүре де бербей.
Чанкыр ажунун ары јанында
Чадыр айылда сүүжиме де јетпей!

Карузып жүрген көөркий јанында
Тармылу сөстөрдү айтпас бедим.
Элес эткен бу жүрүмде
Эмди де күүним өчпөгөн дейдим.

Карыкчал санаа курчап та келзе,
Кайра таштап, каткырып ийерим.
Калју бий базынып та јетсе,
Качан да алдына чөгөдөй түшпезим.

2002 j. август ай

* * *

Салкын шуулайт агаштар бажында,
Чын сүүшти, сысты канай таппадын?
«Көөркийим» — деп, канай айдарын?
Ол ыраакта, чек өскө талада!

Чечектер жайканар жайгы салкынга,
Сен бойун жажытту жылдыс чечектий,
Сен күнге жарып, жүрегиме тийгендий.
Эрдине тийедим, ондо ырысту жаңарга.

Жендерис жастанып тыштаналы жалаңда,
Булуттарды жамынып, таңдак алдында.
Ойынысты жажырып, онбос талада.

Чечектер окшошсын, сүүштең эзирип,
Ортобыста от жалбыразын изүү кучакта,
Көөркийим, көөркийим, бис ырысту
учушта...

2002 j. август ай

ЖАЖАГАН ЖАЖЫМ

Јетен жажым јеткен де болзо,
Је эмди де мен јүрегимле јаш.
Көп јастар өткөн дө болзо,
Көксимде күүним арыбады, баш!

Агаш тактада тызырада бийелеп,
Алтын чөөчөйди кодүрип те ийбей.
Кудай берген јүрүмге сүүнип,
Кутус јанарды чөйүп те ийбей.

Карузыган көстинг јылузына изип,
Катап јастарга јүре де бербей.
Чанкыр ажунын ары јанында
Чадыр айылда сүүжиме де јетпей!

Карузып јүрген көөркий јанында
Тармылу сөстөрди айтпас бедим.
Элес эткен бу јүрүмде
Эмди де күүним өчпөгөн дейдим.

Карыкчал санаа курчап та келзе,
Кайра таштап, каткырып ийерим.
Калју бий базынып та јетсе,
Качан да алдына чөгөдөй түшпезим.

2002 ј. август ай

* * *

Салкын шуулайт агаштар бажында,
Чын сүүшти, сысты канай таппадын?
«Көөркийим» — деп, канай айдарын?
Ол ыраакта, чек өскө талада!

Чечектер жайканар жайгы салкынга,
Сен бойын жажытту жылдыс чечектий,
Сен күнге жарып, жүрегиме тийгендий.
Эрдине тийедим, ондо ырысту жанарга.

Жендерис жастанып тыштаналы јаланда,
Булуттарды јамынып, тандак алдында.
Ойынысты јажырып, онбос талада.

Чечектер окшошсын, сүүштең эзирип,
Ортобыста от јалбыразын изүү кучакта,
Көөркийим, көөркийим, бис ырысту
учушта...

2002 j. август ай

* * *

Роза мениң садымда өспөгөн,
Je онын тегенектери колым кадады.
Онын јаражы мени олјого алды.
Јүрегим сыстайт, сүүш ондо өчпөгөн.

Јапсып, јаражын не сыйлайдын?
Өчөп жүрүн бе? Ойноп жүрүн бе?
Ырыстын одын, јаражайым, өчүрбе!
Јүрегин чым этпей, көөркий, кайттын?

Салкын болуп кучактай аларым,
Јанмыр болуп будынды јунарым,
Эзин болуп эрдиннен окшоорым.

Јүрегин јайнадар кожон табарым,
Эркелү сөстөрлө эзиртип саларым,
Јаражынды мактап, телекейге јайарым...

2002 j. август ай

* * *

Орой түнде одымды күүдүрбей,
Жылдысту тенериге жайнулу көрөдим.
Сени жазына бедиреп жүредим,
Сенин сүүжинге кичинек те иженбей...

Айланайын! Көстөрүн сүүнчилү жарып,
Алдымда турарын сүүжинг бадырбай,
Бойун сүүжинди бойун таныбай.
Эркемге сүүнерин эрдинди ачып.

Кажайган чачым кара деп көрүнер,
Калапту жараш эр турарым,
Карузышты, сүүшти сеге сыйлаарым.

Ондый телекейди, көөркий, көрбөгөн,
Ондый сүүшти качан да билбеген.
Жүрегинде оттын изүзин сеспеген...

2002 ж. август ай

* * *

Мен сеге та кайда туштагам,
Турфаннын алтын садында?
Төбөттүн кайыр кырларында?
Та кажы чакта сүүп, жайнагам.

Ол сүүштин тилин ундыгам,
Ол куулгазынду жажыт эрмекти?
Жүрек өртөйтөн илбизин сөстөрди?
Мун жылдарга мен сакыгам.

Ышту алтай агаш чадырда
Журт тутканынды мен кайкагам.
Ырызыма сүүнип, араай ыйлагам.

Ол сөстөрди ойто мен таппагам,
Тили жоктый мен отургам,
Жаңыс ла көстөримле жайнагам.

2002 ж. август ай

ӨЛБӨС ИЖЕМЖИ ӨРТӨЙТ МЕНИ

Бир түрмөк сонет-санаалар

I

Таштарда кезилген жебрен бичиктер
Та өйлөр өткүрө нени ойгозот?
Чактар түбинен үнденип, ойгортот?
Кайда ла болзо, кайкалду темдектер!

Өткөн өйлөрдү тиргизип болбозың,
Же канның тыны качан да үзүлбөс.
Карындаш баатыр кыйа көрбөс,
Же онын колынан качан да тутпазың.

Жебрен өйлөр үндери угулар,
Аттила башчы жаныска турар.
Онын келерин, поэт, сен сананган?

Кызалаң өйдү токтодоп болбозың,
Же бир элесте болужың жеткей,
Улу жайаачы алкыжын ийгей.

II

Улу жайаачы алкыжын ийгей,
Коркыбайтан алып жууда жыгылды.
Кайран Алтайын корып болбоды.
Карындашка килеп, түүкибис эзелгей.

Он эки жайзан кинчеги — кижендейт.
Алтай жоным айдуулда — кырылды.
Куба чөлдөрдө сөөктөри жадыры,
Кара ийделер бери мендейт.

Алтайын сананып, албаты ыйлаган,
Жүс жылдарга жүректери сыстаган.
Очокто одыбыс айса өчүп калар?

Кинчек келерде крестке түшкен,
Кааны жокто кулга кирген,
О-о, Кайрако-он, ойгорчы нени айдар?

III

О-о, Кайрако-он, ойгорчы нени айдар?
Жүректе кан согор жүрүмди оңдоорго,
Чын ачылар түнгей ле келер ойгорго,
Алтайын сүүгени алтай деп аданар!

Корымга калганчы таш салынбаан,
Калыктын жебрен тазылы кургагалак.
Жайаачы, бычузы бисти ундыгалак,
Агару кижин! Сөзин айтпаан.

Түнзүйип жүрер ой өткөн эмес пе?
Карузыжар ой келген эмес пе?
Кара күчтер кайнап чыгар!

Кажыбыска ла аршын жер артар,
Өскө уктар Алтайысты блаап алар.
Төрөлин, калыгын кем корый алар?

IV

Төрөлин, калыгын кем корый алар?
Бийиркеш, тынзыныш темей калды,
Бийлер жан блаажып жонын ундыды.
Бий жанында жалканчыш ойындар!

Каан жанында кем жуук турар?
Кускундар тирү көсти чокыйт,
Агы-чегин шайтанга такыйт.
Агару сөсти төгүн көм салар.

Кара коныстар канында, бажында
Тынынды кыскартты канча чактарга.
Сеге, поэт, та кемизи килегей?

Кем ырысту болор кеен Алтайда?
Кубарын учкай ару салкында,
Сүненди сүмер ыйыктар кичеегей.

V

Сүненди сүмер ыйыктар кичеегей.
Ундынчан телекей ундып салар.
Айса сөстөрүн жүректерге томулар?
Килемкей алып сеге ийде бергей.

Ойроттын калдыгы ойгор журукчы,
Жонын учун сен жүрүмин бердин.
Кыйынду өлүмле түрмеде өлдин,
Тан алдында аткылап салды.

Кату жан ончозын толгоп, кыйнаган,
Кулдан чыкканы канзырап тыңыган.
Эпчил, жалканчык жанга чыкты.

Меге де ийилген канду окторы
Бурулаш темир кайырчакта жадыры.
Кара өштү кара канына карылды.

VI

Кара өштү кара канына карылды.
Колтыкчылары оны актап отурат,
Өй андый болгон деп айдыжат,
Качан угулгай мылтык жызырты?

Ончозынаң жажынып, качса кайдар?
Бийик жарда көк көзнөктү тура.
Көк көстөрлү ол алтай бала
Кару көргөн. Ол канай ундылар?..

Кайыр кырлар маралла жабынган,
Кызыл-чанкыр өңдөрлө будылган.
Мен, байла, Дон-Кихотко түңей?

Жастың Кудайы — көөркий турган,
Ботичеллиниг* Венеразын эзеткен.
Кемнин де жүреги сүүшке түлей.

*Ботичелли — улу итальян журукчы.

VII

Кемнинг де жүреги сүүшке түлей.
Изүде чечектер күнзип жытанат,
Арыган да жүректи ижемжи жарыдат.
Ырысла жары, кайран телекей!

Карыкчалла жүрегин курчаба, поэт,
Көстөринде күннин чогы жарыгай.
Өткөн жаражай элес көрүп салгай.
Поэттин абын билбейтен бет?

Кадыннын толкулары та не онтойт?
Кайа-таштарды кучактай алат.
Куркулдап турналар учат жергелей.

Күчи жогынан ачу калактап, ыйлап,
Алтын түштерин калыгым түженет.
Эжигин ач, үргүлжи телекей!

VIII

Эжигин ач, үргүлжи телекей!
Карузыган санаан качан да сообос,
Калык деп бисти өскөлөри тообос.
Сөөгисти чөй бөрүлөр челдегей.

Олорды да кырап ийделер табылар!
Орто телекей* туруп чыкса,
Кату некелтеле кабыра тутса,
Каргаган үндер — кара жоткон турар.

*Орто телекей — Чан (Китай).

Тыныбыс, судабыс та кайда?
Арасей ширееде, чой кайырчакта.
Жайзандар берген косколон чакта.

Корыырдан болгой кородып салды,
Лобош бойысты коркынчак деп бододы.
Поэт кемзинен болуш сакыды?

IX

Поэт кемзинен болуш сакыды?
Калганчы сөзин бичип саларга
Каламын тудунып, кудайга чыгарга,
Јебрен төрөлинен алкыш сурады.

Шүткердин сөстөри чын дежет,
Ойто ло кулга кирди тенектер,
Садуга барды јебрен төрөл јер.
Бүгүн көөркийлер неге иженет?

Талдаштарда талбаңдажып жүгүрижет,
Бийик јердин ширеезин блаажат,
Уктарга бөлүнип, уяадын саткылайт.

Јайыктан, Эдилден аттарыс,
Јаныста јуртаган эл-карындаш,
Көзимде бүгүн не изү јаш?

X

Көзимде бүгүн не изү јаш?
Кедерлеп сен неге једерин?

Улу ийдеге удурa нени эдерин?
Сакыйт мени керееc таш...

Садынып билбес тегин калыгым,
Кудай, байла, анайда жайаган.
Жакшыларын аза алып барган,
Улу чынды кайдан угарым?

Акты-чекти канайып ылгайдыс,
Ырыс дегени ол не деп сурайдыс.
Туйук салым! Тегин ле жайнаш...

Орус каанга черт буспааныс,
Арасей учун канысты төккөнис.
Килебеди. Калыгым күчи жок жаш...

XI

Килебеди. Калыгым күчи жок жаш.
Озогы чактар нени ле эзедет,
Бүгүн калыгым неге иженет?
Тенери караңуй. Ургун жааш.

Ол бистин көстөристин жажы,
Оны сен билерин карыгып!
Турарын ба, бисти корып...
Алтыннан баалу Алтайыс тажы?

Кайыр таштарлу Кайрылык журтым,
Жаану тайгамнын агару бийиги,
Ондо бүгүн шуургандар айланат.

Каткылу көстөрлү көөркий кыстарым,
Кайда бараадар деп мен сурайдым.
Карузыган күүн жүрегим жылыдат.

XII

Карузыган күүн жүрегим жылыдат.
Ижемји айса тегин артар ба?
Ийделү карындаш коруп албас па?
Аланзу санаалар бажымда айланат.

Көк чечектерге көмүлип базайын.
Турналар үндери тууларда шыныра,
Нөкөрим болзон, жагарым тыңда.
Чөркөлгөн тууларым чөрчөгин айдайын.

Карагай жанында кайраным туштагай,
Карузыган, сүүнген каткы угулгай,
Кара суучактый шылырап ырагай.

Жаш үйелер жанары жанылзын,
Жылтысту тенери жонымды алказын.
Үлген Кудайдан үлүбисти сурайын.

XIII

Үлген Кудайдан үлүбисти сурайын.
Жаан жүрүмге жалтанбай барарга,
Жарбынып кыйа жолго чыкпаска.
Жайалтам жеткенче айдып турайын.

Кандый да болзо, өдөр калжу чак,
Өлбөй артканы өзүп ле чыгар.

Качан да болзо, калыгым сананар,
Меге де једижер быйанду мак?

Ўйелер ўнинде артып калар,
Ўргүлјиге бычыган кереес јанарым
Айса ис артырбай ол ундылар?

Чанкыр Кадын күчтү толкулар
Күркүреп кайалар көксине табарат,
Јүрегиме бадышпайт жүзүн санаалар.

XIV

Јүрегиме бадышпайт жүзүн санаалар.
Ўйелерди ээчий ўйелер солойт,
Алтай-Кудайым албатызын корыйт,
Ойгор жүректен ўредү угулар.

Адалар магы ундылып калбас,
Очокто одыбыс качан да өчпөс!
Ойгорлор айтканы жүректе сообос!
Сенин де килемјин бисти таштабас.

Јебрен јерис, јенестү тууларыс,
Кумран чактар куулгазын салымыс.
Элбек телекей кожомым угар.

Тууларда јолдор туйук ла кайыр,
Ўзүлбеген эмдиге озогы тамыр.
Чобра ўстинде јанмыр: тымыр, тымыр.

XV

Улу жайаачы алкыш ийгей.
О-о! Кайракон нени айдар?
Төрөлин, калыгын кем корый алар?
Сүненди сүмер ыйыктар кичеегей!

Кара өштү кара канына карылды.
Кемнин де жүреги сүүшке түлей.
Эжигин ач, өскө үргүлji телекей,
Поэт кемзинен болуш сакыды.

Көзимде бүгүн не изү жаш?
Килебеди. Калыгым күчи жок жаш.
Карузыган күүн жүрегим жылыдат.

Улген Кудайдан үлүбисти сурайын.
Жүрегиме бадышпайт жүзүн санаалар.
Чобра үстинде жанмыр: тымыр, тымыр.

2001 j. декабрь — 2002 j. август

БАЙКАЛ-ИНИМЕ

Күл-Тегинниң чырайы
Сеге түшкен, карындаш.
Канча чактар ажыра
Корып алды күренг таш.

Ого сениң түнейин
Ол чырайдан танылат.
Өскө ой, өскө чак.
Кан тамыры тартылат.

Күл-Тегин баатыр абабыс!
Күн алдында нере бар.
Сан ла башка салымыс,
Жүрүмисте милчи бар.

Кандый конок сакыды,
Айладып канай айдайын?
Күлүмјизиле жарыдып,
Кирип келерин сакыйын.

*2002 ж. октябрь айдын
2-чи күни*

* * *

Көзнөк алдында поэт карыгат,
Көөркийим кайда деп, ол сурулайт.
Салымын каргайт, сүүжин мактайт.
Поэтти шоодып, улус каткырат.

«Карган күрүм жүүлген!» — дежип,
Кемзи де шоодып, тымыкта тыйтылдайт.
Жаражай көөркий эжигин ачпайт,
Өскө эрден ырыс келижип.

Кайкалду жараш телекейден келген
Калапту поэтти кем таныттан?
Ак-жарыкты эбирип, Алтайына жеткен.

Агару поэдине база кемзи килейтен?
Канчаны сананып кажайган бажына
Карузып кемзинин колы тийетен?

2002 ж. октябрь ай

ОРХОНДО

Орхон суунын јанында
От чечектер јалбыштый.
Нарын-цэцэк кӱзинде
Кӱлӱмјизи јылдыстый.
Толкуларда не шымырт?
Јӱрегисте не јымырт?
Ойынзаган эрке кӱӱн.
Ол јаратта кандый ӱн?
Јебрен чактар тӱбинен
Једип келди кандый тӱш?
Карануй тӱнде каткыда
Кайнап чыкты кару сӱӱш!
Эриндеринин изӱзин,
Кызыган чӱлдӱ эзиндий...
Эрке сынын ээлгирин,
Эрјине ээлгир эргиштий.
Канча чактар ажыра
Каныста кӱйген карузыш.
Сен де кайылтып болбозын —
Јӱрегимде карлу кыш...

2002 ј., декабрь ай

* * *

Көк-таман да көк-таман
Көкип ойнойт салкында.
Көстөринде ырысты
Көрүп жүрейн жазына...

Эрте жастың соогына
Колың тонды, көөркийим,
Колтыгым дөөн колың сук,
Жылу болор ол дейдим.

Жүрегим кандый согул жат,
Типилдежин тындазан.
Көстөресте одычак,
Оноң, эркем, жылызан.

Көстөрин эки көк чечек,
Жаражына чөнөдим...
Көк-таманду жастарда
Түш жеримде жүредим.

2003 ж. январь ай

* * *

Алматынын садында
Адын уккам, Лейлим!
Жаламан, Кадын жанында
Жанарлаган, Лейлим!

Акту сенин адынды
Айтпазым мен, кӧӧркийим.
Опсыркаган улустан
Коп чыгарын билерим.

Алтай журтта, ыраакта
Лейлим менин журтап жат.
Ады жарлу позттин
Сӱӱгени мен деп билбей жат...

2003j.

* * *

Јодранын јанында
Јолыккан эдим, Лейлим.
Канча јылга көрбөдим,
Карыкчалын не дейин.

Алтай адын адабай
Лейли деп ададым.
Айдын түнде јаныскан
Эригип сени санандым.

Кайкамчылу јаражын
Кайран Лейлим ондобойт.
Поэттин сүүштү сөстөрүн
Ол неге де бодобойт.

Ой, Лейлим, Лейлим,
Сеге канай једейин!
Бир элесте тушташка
Јүрүмимди берейин.

2003 ј. январь ай, эмчилик

ЖАЙЫМ САЛКЫН

*Кару карындажым Байкалдын эземине
бир түрмөк сонет-жаңарлар*

I

Менин үргүлји нөкөрим салкын
Көзнөгим токулдадат, эжигим тартат.
«Сен мында ба, поэт?» — деп унчугат.
Тенерини чийе согот ак жалкын.

«Мен жанында амырап алайын,
Менин араай жаңарым сен тында.
Кабайын жайкагам качан бир тушта,
Арчыган эдим көзининг жажын.

А бүгүн не карыктын, не ыйладың?
Кудайдан, жүрүмнөн нени сурадың?
Буудактар өдүп болбодуң ба, поэт?

Буруладып жүредин бе бу ак-жарыкта,
Айса сүүгенин сени таштап ырады?»
Суда-салымнан нени жайнадым?

II

Суда-салымнан нени жайнадым?
Ончозы төгүн, ончозы үргүлји эмес.
Жүрүм жүк ле шыралу бир элес,
Кайран инимди мен жылыттым.

Күл-Тегиним, эрке карындаш
Күндү жерден ол ырап калды!
Көстөримнен ачу-ачу жаштар тамды,
Ого өрүмдеп өртөлди кату таш!

Карычактар айланат, күс келди.
Карузыган күүнимди өлүм өртөди.
Каркылдап, кара кускундар айланды.

Эски чамчанын эдегин силкип,
Эрчимдү салкыным ойногон эдин.
Сен ойто ло жанарлу келдин.

III

Сен ойто ло жанарлу келдин.
Мениле коштой иним жүгүргөн,
Каткырган, сүүнгөн, сүүген, жүргөн.
Сен онын күргүл чачыла ойногон эдин.

Билерис, жүрүм үргүлжи эмес,
Оро кемнин де алдында карарар.
Улус оны эбире туруп ыйлажар.
Же жүрүм мыныла түней ле түгенбес.

Удабас жас келер, кар кайылар,
Төничектен көк өлөнчектер чыгар.
Олорды ачу жашла сугарып саларым.

Салкыным! Онын жанында кожондо,
Менин онтуумла сен ондо онто.
Сеге жайнайт карган поэт-нөкөринг.

IV

Сеге жайнайт карган поэт-нөкөрин.
Корлогон колыста алтын арба артатан,
Коозозын салкыным учурып апаратан.
Чарак арбада өлбөй жүрерин.

Күн жаркынду каткызыла жарыдатан
Күүни жараш, каным бир карындаш.
Бүгүн ийнимде уур, соок кара таш,
Оны канайып туура таштап салатан?

Ол менин жүгим, менин карыкчалым,
Жүрүмнин учына жетире апаратан турум.
Сүүнчини де, ачуны да тең аладым.

Меге канат берзең, омок салкыным,
Төрөл жерим үстиле мен учайын,
Менин чылабас салкын, санаа канадым!

V

Менин чылабас салкын, санаа канадым.
Жүрегимде жүрү оморкош, ару сүүнчи.
Кандый көп инимнин нөкөрлөри,
Жогына олор карыгат деп айдадым.

Жаркынду жүрген жүрүмдин, жалакайын
Ак-жарыкта түней ле өчпөй жарыды.
Сеге, карындаш, ол кереес болуп артты.
Иштеген де, сүүген де — ырысту

салымын.

Иргееде салкыным үшкүрөт, шылырайт.
Айса чычканак ондо бедиренип тылырайт?
«Арыдым» — деп салкыным араай айдат.

Мен де канча катап өлүп, тирилип жадым.
Кижиге өлзө, ойто качан да тирилбес,
Үргүлжи жүрүм кижиге келишпес.

VI

Үргүлжи жүрүм кижиге келишпес.
Мун жылдарга амырап, уйуктап алала,
Өскө кебер бойына тартынала,
Өлгөн дө болуп ойто не өзүп келбес?

Ол жерде ончо жаргыны өдүп,
Ойто жанар дежет кижинин сүнези.
Жакшы, жаманды бескеге салтан эди,
Кажызы жайа тартар жүрүмин көрүп?

Каан ба сен, калганчы тербезен бе,
Жаргы алдында ончозы ондо түней.
Кинчегин учун сеге үргүлжи кыйын.

Мен билерим, ол до жүрүмде
Инимди сакыйт кеен телекей.
Жашта оорып, мен нени сакыгам?

VII

Жашта оорып, мен нени сакыгам?
Айылдын аланчыгында салкын ыйлаган.

«Jүрүми жок бала» — деп, кем де айткан.

«Өлөрим» — деп, ол тушта санангам.

Оног түженедим — чын ла өлгөн

эмтирим.

Жадырым мен терең, карануй ородо.

Jүрүм мен күни жок бозом ороондо.

Сыргалжын сындырбай базып жүредим.

Кайда ак-жарык? Айлыма жанадым мен!

Салкын, салкын! Нөкөрим, мени аргада!

Ўстимде тобракты, уур ташты тарт

антара...

Салкын-куйун ташты антара тарткан,

Көстөриме күнниң чокторы жарыган.

Жанымда Күл-Тегиним, Байкалым, турган.

VIII

Жанымда Күл-Тегиним, Байкалым, турган.

Салкыным меге сүүнчилү кожон

кожондогон.

Энем сүүнгенине ыйлаган, онтогон:

«Уулчагым! Коручылым!» — Кудайына

бажырган.

Тенегеш! Бир катап өлөргө санангам.

Сүүштиң одына күйүп, кыйналып,

Жаш, жараш бойым ыйлап, карыгып,

Мен бийик учар боом-каядан калыгам.

Тоным эдектери канаттар чылап жайылып,
Төмөн шунугам, ондо өлүм сакыган.
Же салкын, салкын мени өлүмгө бербес!

Сүүнчилү каткырып, чечектер үстине чачып,
Күргүл чачымды серпип, сыймаган.
Сүүш өлбөс! Жүрүм узак, үзүлбес.

IX

Сүүш өлбөс! Жүрүм узак, үзүлбес.
Карындаш! Ижемји берди сөстөрүн.
Лапту көргөн санаалу көстөрүн,
Эр жакшызы не узак жүрбес?

Уйкузы жок түндерде ончозы санаада.
Телекей жанымда элестү эбирет.
Сенин сүүнчилү кеберин көрүнөт,
Карыкпай жүр, эркем, ол талада.

Карларда истер кайылып калар,
Жүрүмде изин жүректерде артар.
Кудай бисти анайда жайаган.

Амадуум бүтпеди деп карыгып, комыдап,
Же жүрүмгө сүүнип, оны алкап,
Бичинедим, чочыйдым — ой ас арткан.

X

Бичинедим, чочыйдым — ой ас арткан.
Айса ууш талкан бедиреп, санааркап,

Бийлердин алдына јалынып, сарбандап,
Ижим бүдүрбей өлөтөн салым сакыган?

Бийлер, бийлер! Јүректери кату,
Орооныс оору, ак-чек билим ундылды.
Јайнаган сөзимди кемзи де укпады.
Јоным! Јолым — јүректе канду чийү!

Јас клееди деп салкын шымыранат,
Кайындар эрип, кар шүлүрөп кайылат.
О, јүрүм, болушкай өрө турарга!

Јаңарлар јайаарга, кудаила куучындажарга,
Санаамла салымнын учурын табарга,
Албатым керегинде чын сөс айдарга.

XI

Албатым керегинде чын сөс айдарга,
Столымда јарыткыш, колымда перо-калам.
Санааларым. Өлүм, сүүш. Нени айткам?
Келер ойгө кере сөс айдып саларга.

Салкын теректер баштарында күүлейт.
Карузыш менин јүрегимде толо.
Јоным күүни уја тартты ондо.
Амырын унды! Амадуум некейт.

Салкын мени кум төндөрлө базырган,
Јылтыстарлу тенериге де учурган.
Тымык Теңисте* кандый кудај коруган?

*Теңисте јорык тушта јоткон-тайфун болгон.

Айгустопто* азиат чырайлу арслан.
Ол сеге тўней деп, салкын айткан:
«Сен Жайаачы, жайа, улурка, мактан!»

XII

«Сен Жайаачы, жайа, улурка, мактан!»
Жүрүмнин судазын, учурын билерин,
Өскө өйдө, өскө кемјүде жүрерин,
Өлбөзин! Айагында бир ууш талкан!

Салкыннын жайым жаңарын тындап,
Ак чаазынга санаамды айдадым.
Жүректе жазылбас шыркалу арттым,
Инимди сананып, комыдап, ыйлап.

Ўргүлји мени ўргүледерге ченежет,
Карындажынды ээчий атан дежет.
Айса анда меге килеген, сакыган?

Бажым уурлап, жабыс-жабыс эңилет,
Меге сан башка телекей тўжелет.
Жебрен улус мени та не уткыган?

XIII

Жебрен улус мени та не уткыган?
Рим јеринде бу ла мен жүредим.
Таш баканалар, атланттар көрөдим.
Меге он алты јаш. Мен јиит-уулан.

*Айгустоп — Египет.

Мениң жанымда мендий жиит турган.
Кийгенис ол ойдин кеби болгодый,
Кыскачак тонычак. Толголгон чач
торкодый,
Бисти кудай кандый жараш эдип жайаган!

Поэзия керегинде өкпөөрип айдадыс,
Вергилийди, Овийди эске аладыс.
Ыраакта улу кала отторы жарыган.

«Бис кажы өйдө, кажы талада?»
«Сен жебрен Римде» — деп, нөкөрим
айткан.
Оноор мени кандый куулгас апарган?

XIV

Оноор мени кандый куулгас апарган?
Салкыным, мени ойто учур кайра
Агару бийик төрөл Алтайыма.
Ол Кудайга жуук бийиктерде турган!

Түш жерим. Ол, байла, чын жүрүм.
Бу жүрүм коркышту түшке түней.
Арга жоктын сөзине бу телекей түлей.
Болуш жокто кыйналып олди иним.

Карануй толыкта кем элбес этти?
Сен мында жүрүн бе, карындаш?
Ўстине салбазым мен уур таш!

Жайым салкын коолодо жанарлазын,
Телекейдин жаражын ол мактазын.
Сен база поэт болуп жайалган.

XV

Суда-салымнан нени жайнадым?
Сен ойто ло жаныма жанарлу келдин,
Сеге жайнайт карган поэт нөкөрин,
Менин чылабас салкын, санаа канадым.

Ўргүлји жүрүм кижиге келишпес.
Жашта оорып, мен нени сакыгам?
Жанымда Күл-Тегиним, Байкалым, турган!
Сүүш өлбөс! Жүрүм узак, үзүлбес.

Бичинедим, чочыйдым — ой ас арткан.
Албатым керегинде чын сөс айдарга.
Сен Жайаачы — жайа, улурка, мактан!

Жебрен улус мени та не уткыган?
Оноор мени кандый куулгас апарган?
Сен база поэт болуп жайалган.

*2002 ж. октябрь ай —
2003 ж. февраль ай*

* * *

Керсү, кеен жанар бойы ла табылат.
Ол та нени ырымдайт болбогой?
Кемге де кыйын, өлүм, кемге де той!
Сүүштин күүзи жүрегиме томылат.

Ончозы өчти, ундылды деп бодогом.
Эриндерин роза чечекке түней,
Кабактарыңды, карчаа канаттары дебей.
Таң атканча жаражынгла ойногом...

Кеен чечек — быртыбас, уужалбас,
Уужазан да там жаркынду жаранар.
Сүүштең, күүнзештен телекей ундылар.

Көөркийим! Кургак төнөш тө чечектеер,
Эринге эрин тийип, өрт тө күйер.
Ол тушта өлбөс жүрүм танылар.

2003 ж. февраль ай

* * *

Мен сеге телефон сокпозым.
Ол күйе берер: ырыстан, уйаттан?
Айса изий берер — карузыштан,
Сен јаш, јараш... Нени де айтпазым.

Күргүл чачын ийнине тўжет, толголот,
Күлүмјин эрдинде јылу уйалу.
Сүүжим менин база јажытту,
Ол копту тилдерге де оролот.

Ортобыста талай, унчукпас тайга.
Менин тилим сенийнен база башка,
Ол таштарда ыйлаган салкынга тўней.

Бу ла кўр кечире кичинек тура,
Көзнөктө роза чечек, ары јанда...
Салым — бычу јок то. Өскө телекей.

2003 ј. февраль ай

* * *

Тыныску төничекти сыймагам,
Коо белинди эрке кучактай алып,
Жажытту күүнзешке тыныжым буулып,
Эрдиннин изүүзине чек ле күй тургам.

Улус билзин, жаргылазын, кайдалык.
Жүүлген немелер де деп айдышсын.
Сүүштен жүүлгейис. Алкыш болзын,
Сүүжер эдип кудай жайады. О, ак-жарык...

Ол жаратта сен жарып жүрерин,
Бу жаратта мен табынча өчөрим.
О, кандый ырыс сени кучактай аларга!

Санаамда сенин сүринди журайдым,
Ыраактан кару үнинди угадым,
Окшоп сал, көөркийимди, айдадым
салкынга...

2003 ж. февраль ай

* * *

Карлагаштын канаттары,
Эки бөкөн кабактар.
Ол кабактар алдынан
Эрке көргөн жайнулар.

Эрмек жоктон билижип,
Экү коштой турганыс.
Санаабысты жажырып,
Сакыган кату салымыс.

Очокто одыс өчкөндө,
Ойто канайып күйетен?
Каргыш сөстөргө өртөдип,
Ырысты канай кетейтен?

2003 j.

ЛЕЙЛИ КЕРЕГИНДЕ ЈАҢАРЛАР

Менин Лейлим — Байаным,
Мен — Көзүйке, мен — Меджнун!
Сени канай табайын?
Эжигин канай ачайын?

Сүүш одына өртөдип,
Сүме таппай мен жүргем.
Көөркий сени көрөлө,
Көп жылдарга мен жүүлгем.

Мен — Көзүйке, мен — Меджнун,
Жүрегим менин кызыл кос.
Ак кубардын алдында
Качан да, качан да ол сообос!

Жүс те курчулу шибееми
Жүткип мен өдөрим.
Карузыган жанарды
Кайран Лейлиге ийерим.

Тохаристан садында
Толунтыңды таныдым.
Дагестаннын кырында
Лейлимди таппадым.

Айгустоптын јеринде
Адын сенин угулды.
Көк тенистин арјанда
Байаным сомы танылды.

Алтайымнын тажында
Адын онын бичидим.
Агаштардын ортодо
Азып, жүүлип, мен жүрдим.

Менин Лейлим — Байаным,
Качан да сеге жетпезим.
Кумду чөлдин ортодо
Кулузун болуп өзөрим!

Алтайымнын үстиле
Салкын болуп учарым.
Агаш-ташты кучактап,
Сүүштин сызын жайарым.

Көөркий Лейли — Байаным,
Мен — Көзүйке, мен — Меджнун.
Карлу куйун шуурганнан
Калагымды тыңдагар.
Кемнин күүни жараш деп,
Кемзиниш жоктон санангар.

Алтай Меджнун — ол поэт,
Алтайында жүрген эт.
От-жалбышту сүүжине
Ондоп кемзи көргөн бет?

2003 ж. кыш

* * *

Калак дезен, јаражынай, о, Кудай!
Кайран сени кучактап ийейин?
Бир элеске ырызым сезейин.
Тынымды берейин сеге кысканбай!

Киш кабагында кичинек карычак,
Қирбиктерин өткүре сүүжин көрөйин,
Қарузыган күүнинди мен билейин.
Қачарын сенин кызыл таңдақ.

Қарузып айтқан кайран сөстөргө
Қанайып жылу қару келбейтен?
Жылдар да өдүп, айлар да ажып.

Андый қарузыш јок болзо,
Қанайдар база, јүре де бербей.
Ақ шуурганла, қуйунла оронып...

2003 ј. февраль-март айлар

* * *

Кайран јастар ойто ло тўжелет,
Карузыган көөркийлер јанымда ла јўрет.
Коо белинен кучактай аладым,
Торко чачына эрке тынадым.

Јаман көрбө, бүгүңги јаражай,
Јанында јарамзып, јалынып турбазым.
Өдө берерим нени де айтпай,
Качан да ундылбас кайкамчыл телекей.

Јылдарды ойто кайра тартала,
Јылынып болбозым сүүштинг одына.
Өйлө өчөжип, өртөлип турала,
Өскө салымга көлөткө болорым.

2003 ј. март ай

* * *

Энмек туунун арјанда
Эркелү, кару кижі бар.
Жылдыс чокту көрүште
Жыл эбирбес јажыт бар.

Эргиштиј ээлгир сынына
Эптү кийген ол кеби.
Элес эткен көрүштен
Кармэн меге көрүнди.

Алтынzymaк ол чачы
Толгол түжет ийнине.
Кирбиктери алдынан
Килеп көрди ол меге.

Јаражыла тынзынбайт,
Јаскыда өскөн чечектий.
Ойынду клубта бийелейт,
От јалбырап күйгендий.

Сакылтанын татузын,
Залда айса бис экү?
Куйун бийелү Кармэнди,
Кучактай алзам, ой, кайтсын!

2003 ј., кыш

* * *

Ак мөңкүзи күнге мызылдаган,
Көк чанкырга учуп чыккан Кан-Алтай.
Жүрегисте сүүш жарып жайналган,
Жаражынла жарыйдын, о Алтай!
О, жайаачы кудай! О, кайракан,
Мун жылдарга шибее болгон Төрөлис,
Каныс, терис аккан кайран жерис!
Жажыл мөштөр шуултында жагарыс,
Өчпөй күйер одыбыс, өрө өзөр салымыс.
Баш бол! О көк тенери, кайракан!

Жаңы өйлө тең алта, калыгым.
Жаранып өзүп, республика жагагай.
Арасейдин жаказында Кан-Алтай
Калыктын шибеези болуп бек тургай.
Алтын туулар Ай алдында жалтыра,
Амыр жатсын бистин текши адалык.
Сүүген жерис ырысту болгой жажына,
Алтай, орус, казах бир калык.
Баш бол! О кудай! Күн чагылган Алтай!

Агару жерис ару, кеен тургай,
Арасейде албатылар нак жаткай.
Кызаланг ойдиге жөнүлү өдөргө,
Кажы ла кижиге ырыс, жайым көрөргө
Арга бер, Улу Жайаачы! О Кудай! О Алтай!

2004 ж. январь ай

* * *

Чөрчөк јериндий Алтайыс
Ак-јарыкта улу кайкал!
Јүрегис ырысла толуп,
Јанарлу сүүште јайнал!

Ончо јондор ортодо
Јалынбай омок јүр.
Качан-качан оодылба,
Келер өйгө алтын күр.

Ак сүмерлер үсти —
Ырыстын күни, толун Ай!
Ўргүлјиге корыган бисти
Агару Алтай, Кудай.

Мун јылдар изи
Арчылбас алтай ташта.
Күл-Тегиннин сөзи
Өчпөс бу да чакта.

Ак-јарыкта өссин деп,
Агару Кудай јайаган.
Арасейдин ийдези
Корулап бисти алган.

Канчалыкка кару
Кайран Алтай јерис.
Сеге быян, алкыш,
Өчпөс јаркын сөзис.

2004 ј. январь ай

* * *

Туманду туунунг көксинде
Туруна деген куш ыйлайт.
Туштаган кару көөркийди
Туура салым ал барат.

Агарган састын арјанда
Агыр деген куш ыйлайт.
Айдышкан кару көөркийим
Азып кайдаар жүр калат?

2004 ж. май ай

АЙРЫЛЫЖАР АЛДЫНДА

Айрылыжар алдында...
Айткан сөзиг апту не?
Жаражынла жарыдып,
Ыраганын ачу не!
Илби-тарма сөстөрди
Тенериге бичиirim.
Көөркийим, сүүгеним,
Сеге мүргүп жүрерим.
Ол кайкал жажытты
Чечектерге айдарым.
Жылым кайа шыңгына
Шымыранып саларым.
Агаштардын бүринде
Артып калар жанарым.
Жаражына эзирип,
Жаркындалып артарым.
Жылтыс чокту көзиннен
Жылуны айса табарым?
Кол тийбеген коо сынын
Колымла айса сыймаарым?
Эки соксок төнгичек,
Эркелеп айса жайкаарын?
Эриндериннин изүзин,
Оныла өртти саларын?
Тегенектү чечегим
Тегиндү эмес жайалган.
Элесте, бир тушташ!
Кудай оной жайаган?

2004 ж. июль ай

* * *

Агычакламантаган
Теп ле тегин суучак.
Тегерик көстөри жылтыстый
Теп ле тегин кызычак.

Көзүйкени сен санап,
Карып калдын, көөркийек!
Жаш жүрегин тыгыскып,
Жайнаганын не керек?

Көзүйке бойы карыйла,
Көзи көрбөй барды ба?
Алтын жалду ак-боро
Жолун таппай асты ба?

Чолмон болгон көстөрүн
Чокыды айса кускундар?
Жанар толгон жүрегин
Челдейт айса коныстар?

Же сагы, сагы, кызычак,
Ижемји капшай өлбөйтөн.
Көзүйкенин сүүжи,
Көөркий, качан да өчпөйтөн.

2004 ж. июль ай

ТҰШ ЖЕРИМДЕ

Кайран мениң коручым,
Кудайга түней кожончым
Пушкин келди тўжимде.
Сүүнчилү мен кыйгырдым:
«Сүнебис бистин тушташты!
Кайрылыкта кайыр боомдордо,
Каан јуртаган талада...»
Кара чачы толголгон,
Кара көстөри чагылган
Кучактай алды. О, кудай!
Ончо шырам ундылды,
Көстөрим јажы кургады.
Улу кижиниң сүнези
Учуп келди кайдан да,
Јылтыстарлу тенериден,
Јылдар өтпөс ыраактаң?
«Александр Сергеевич!
О, кудай!» — деп унчуктым.
Јардак үнинен ойгонып,
Јаныскан јаттым төжөктө.
Сүүнчиден, ырыстан
Јарый берди телекей.
Улу поэттин јарыгы —
Меге ол күн эмей...
Поэзиянын күни
Салым јолында чалыды.
Шыркалу мениң јүрегим
Ойто ло тын алынды.
Сен де шыраны көп көргөң,

Өлүмди женип жарыдын.
Ол жарыктын алдында
Тын берет керес жанарын.
Сөккөни сөксө, кайдалык,
Тагылда одыма түкүргей.
Жанарлу жараш телекей
Сүнем ондо ол жүргей.

2004 ж. июль ай

* * *

Коронду октордон шыркалу,
Коптордон, каргыштан шыралу
Өлүп жадым мен, Байаным,
Карыгып жадым, кайраным.
Эмчиликтин бу ак туразы
Экинчи айлым болды ба?
Санаам бийик кырларда,
Бойым — ак төжөктө.
Өлүп калзам, айса, торт,
Өчтөр айса жоголор?
Төгүн де болзо, жараш сөс
Сөөгим жанында айдылар?
Кандый кызыл ол чечек,
Тегенектү ол эмтир.
Карузыган ол көөркий
Өскө журтка салертир.
Ак кийимдү жаш көөркий
Эмди-томды экелет.
Ак булуттын ар жаннан
Түш келгендий билдирет.
Жабаганнын боочыда
Сакып алзан, Байаным.
Жаш жүректин жагарын
Жагарлап берзең, кайраным.
Сүүш айса сүүш эмес,
Сүмелениш айса болды ба?
Көзүйин сенин өлүп жат,
Сүүнип кускун чокыйт па?
Кулузындый сенин белинди

Кучактай алзам кайдадым.
Изү сенин тыныжын
Тынган болзом, кайраным.
Сооп бараткан эрдимди
Айса ол жылыдар?
Арып калган жүрегим
Айса тын алынар?
Эмчилик, ак палата,
Эске сени аладым.
Жүрегим менин тууларда,
Бойым — ак төжөктө.

2004 ж. 25 июль, эмчилик

БУУРЫМАЙ

Ой, буурымай, буурымай!
Буурыл токой Алтай.
Эрчиш суузы канла акты.
Элим кайда? О, Кудай!
Каандыктан не артты?
Кара кумдар базырды.
Баатырлар јен јастанды,
Аргымактар јал јастанды.
Буурамайлу өдүкти
Ойто кийер салым јок.
Буурыл токой Алтайга
Ойто јанар арга јок.
Кан төгүлген јеристе
Кара кускун айланат.
Өскө јытту улустар
Өчөп биске каткырат.

Ой, буурымай, буурымай!
Бу да Алтайды блаажат.
Кудайдан энчи јеристи
Бистин јер деп айдыжат.
Өлүмде ыйлайдыс — буурымай,
Сүүнип каткырадыс, ох, буурымай!
Өлүнбегер, кайран јаштарым,
Өрө өс, кару калыгым!
Кемнин бүгүн байрамы?
Кандый салым сакыды?
Өнгүре сезимдер кыйнады.
Кайда Көзүйим, Манасым?

Кайда Лейлим, Байаным?
Алтайым кайкал жаражын!

Ой, буурымай, буурымай!
Калганчы журтыс, Төрөлис,
Корула бисти, о, Кудай!

2004 ж. октябрь ай

* * *

Карыды деп сананба,
Канадым эмдее сынбаган.
Калапту мен деп тыгыба,
Торсугын сенин катпаган.

Ченеп келген немени
Челип ийер кўчим бар.
Ай жаркынду жарашты
Аптап айдар сөзим бар.

Өлөримди сакыба,
Өчөжөрдө жүрерим.
Жакшы учун тартыжып,
Эмди де жарып күйерим.

2004 j.

* * *

Толгомолду чачында
Тоорчык уйа тартты ба?
Орык јолдын учында
Јүрүм чиймеп калды ба?
Көрүжерис? Айса јок?
Көөрөп нени айдайын?
Салым јолы башка ол,
Санааркап канай барайын?
Карузыган күүнимди
Карлу шуурган бас салар.
Кургап калган јалбырак
Куйун-салкын учурар.
Сенин колын јылузы
Алаканымда арт калды.
Сүүген көстөр чокторы
Јүрүмде јолым јарытты.
Тоорчыктар кожондойт.
Торко бүрде јажынып,
Кара көстин кырыла
Көрүп алзан карузып?..

2005 ј. февраль ай

* * *

Күй, үспекчин, күй,
Столым үстин жарыт.
Ак чаазында сөстөр,
Ондо сүүш, жажыт.
Сенин адын адабай,
Карузып отурым.
Сүүдим деп айтпай,
Сүринди санандым.

Күй, үспекчин, күй,
Тан эмди де ыраак.
Кайкамчыл жараш телекей,
Көөркийим, ондо артаак.
Кызыл чийне кылбыркай
Кызыл тандый жараш.
Кару, жылу жай.
Бис экү чек жаш.
Жүрүм — кату ченелте.
Бис канатту, жайым.
Изү кучакташта
Кайранымла ырадым.
Сенин көстөринде
Жылтыстар чогы.
Сени, мени өртөйт
Сүүштин оды...

Күй, үспекчиним, күй!
Ончозын айдайын,
Жүрегим, жары, күй!

Кереестеп салайын,
Мени таштаба.
Ўспекчин, кўй, жарыт,
Кудайга апар,
Ондо Ўргўлји жаркыны.

2005 ж. 14 февраль

* * *

Качан да, качан да карыкпа, поэт.
Кайран чечектер онып та калза,
Кару нөкөрлөрүн ырап та барза,
Кату тудун, алып бол, поэт!

Күчүркеп сени базынып та турза,
Күкүрт чилеп күзүреп те турза,
Бийик бол, поэт, ол тушта.
Копчы, жабарчыдан коркыба.

Өкпөзи өчүп айса ол сананар?
Өрөкөнди не базындым деп?
Жүрүмде уядын бойы мекелеп,
Чын эттим деп айса тынзынар?

А, кайдалык!.. Кара ийде салкын
Үспекчин одын өчүрүп те ийгей,
Өлөр күнүңди мендедип те ийгей.
Качан да, качан да коркыба, поэт!

2005 ж. февраль ай

* * *

Жас келер! Сүүген куштарым
Канаттары алдында жылу экелер.
Жас келер! Жаражыла кайкадып,
Алтайым кыстары жанарлу келер.

Ойто ло ончозын эске алынып,
Олорды ырысту көрүп турарын.
Жажыл кайындар ары жанында
Тойдо кожондор күүзин угарын.

Сүрнүкпе, поэт, сүүнип жүр!
Сүүш качаннын качан да өлбөс.
Ак-жарыктаң жүре де берзен,
Сүүштин оды качан да өчпөс.

Чанкыр кырларда, жажыл агашта
Жанардын күүзи артып калар.
Жас келер! Сүүштин кужы
Жүрегине ойто ло уйа тартар.

2005 ж. март ай

* * *

Торко бӯрлер аразында
Тоорчыктар уйалайт.
Айдын тунде, тымыкта
Сүүшти мактап жанарлайт.
— Кайраныг сениг кайда? — деп,
Кару куштарым сурулайт.
Жүрегимде ый ла сүүш
Тандак чылап жымырайт.
Канча жылдар өтсө дө,
Кече ле болгон немедий.
Ак чечектер аржаннан
Кара көстөр көргөндий.

2005 ж. март ай

ЖҮРҮМИНИҢ КАЛГАНЧЫ КҮНДЕРИНДЕ
ЧҮМДЕЛГЕН, ТЕРИЛБЕГЕН, УЧАЛБАГАН
ҰЛГЕРЛЕР

* * *

Жакшы ла жүрген нөкөрим эди,
Жаманы тудуп, эл та нени сести?
Эзен сураган колымды тутпай,
Эки бычактый көстөриле кести.
Улустың сөзи бе айса нези?
Учук чылап бу не чоно берди?
Жүрүмнің магы, байдын нерези
Жүүлтүп салды? Ненин белгези?
Өштөжөргө бисте ой жок эмди.
Өчөп, ченеп не кылайдын?
Карузыжып жүрген кару жылдарды
Калжуурып не туура таштадын?
Талай эмес, талбынты суу
Тан атканча кургап та калар.
Карузыган күүнүн төгүн болзо,
Кандый түбек? Оны не сананар?

Агаштарысты блаап алдылар,
Алтайысты база айрып алар.
Ыйлабагар, улус, карыкпагар, улус,
Түней ле кара тобрак артар.
Сеге түней ле не де келишпес
Кејирин кырландап, укааркап та турзан.
Сени кижидеп оло килебес
Канай та јайназан, канай та ыйлазан.
Көчигине тебип түжүр ийер,
Ийт чилеп кынзып, иргеде јадарын.
Айса кижиде адынды јылытпай,
Бойына бойын оро казарын?

* * *

Кели-Чур! Калганчы түркүт-каган
Төөлөстөр уйазынан ол чыккан.
Ҷайран Алтайды, калыгын коруган,
Алтайда төгүлген кызыл кан.

Сегизен јашка јеткен де болзо,
Селес эдип, јана баспаган.
Түмен өштүлер курчап келерде,
Болот кылыжын ушта тарткан.

Кылышла чапкан, јыдала сайган,
Агарган чачы салкынга јайылган.
Алтын куйагы күнге чагылган,
Кызыл каны јалбырап аккан.

Ат үстинен алып-кезер јыгылган,
Аргымак ады јал јастанган.
«Өлзө дө, мынай өлөр керек!» — деп,
Өкпөөрип өштүлер мында айдышкан.

«Јүрзе де, мынай јүрер керек!» — деп,
Баштарын эңилтип, башчылар унчуккан.
Кайрулыктын кайыр јеринде
Каган-баатырды корымдап салган...

* * *

Быйан болор деп сананба, поэт,
Быјар сөстөрди, каргышты угарын.
Албатым деп јанарлап та јүрзөң,
Алдамы немелер јаргызында турарын.
«Поэттен оноң кандый туза?» —
Бойын кынјылап, күлүп каткырап.
Аштап, шыралап өлүп калза,
«Андый керек ого!» — деп сүүнип сананар.
Буурсак көөркий јанарын кычырып,
Кеендик телекейге једип ле барар.
Сүүштин ийдезине јүреги јымырап,
Јаактары төмөн јылу јаштар агар.
Јараштын учуры сүүндирип, кыйнадып,
Јаңы телекей јүрүмде ачылар.
Карыкпа, поэт, кандый да болзо,
Калыгын сего алкыш айдар...

* * *

Мени ончо јанынан курчап келди
Калју тenekтер, кара санаалу үзүттер.
Канайдар оморды? Садынчак немелер.

«Поэт! Өлөр өйинг келди!» — дешти.
Өөчтөри кырландап, өштөп жүрү.
«Бис албаты учун!» — дешкилейт.
Кемин сенин уйалар жүстү?

Менин сөзим — ол курч жыда.
Жескимчилү копчыны оныла сайбазым.
Ороны кас — оны көрөр салым.
Санаан кара — сен ого кара...

Оро казаачы, ого бойын түжерин,
Каргыжын ойто бойына келер.
Адай Эрлик сенен каруу некеер.
Кудай болушпас, оны сен билерин!

* * *

Мени ончо јанынан курчап келди
Өштүлерим, бойлорын јобол деп аданып,
Кылыштарла кезип, согоондорло адып,
«Сенин өйинг өткөн эмди» — дешти.

Је менин тайагым — ол курч јыда,
Ого тайанып, јыгылбай турадым.
«Өй эмди де бар менде» — деп айдадым.
Согооным кожоңын сен, өштүүм, тында.

Улу Кели-Чур өбөкө-абам чылап
Калју согушта өштүлерди јоткондой чабып,
Аргымак адымнан јыгылгайым!

Кажайган чачым кардый агарып,
Өштүлеримди өлүмимле коркыдып,
Алтай јеримде үргүлјиге арткайым.

* * *

Карда истер кайылып калар,
Канча жылдар өткөнин билбезинг.
Карузыган сөстөр жүректе артар,
Кару көстүни база көрбөзүңг.

Өскө салымду, өскө журтта
Өргөөдө эмес, чадыр айылда
Бойынын салымы, бойынын ырызы.
Ол чийүни өдүп болбозүңг.

Сүрүжип ого једип барзан,
Сүлтер болор деп ол сананар.
Өчкөн отты камыспа ойто
Өчөди деп сүүгенин сананар.

Мангырла јытанган чанкыр меесте
Ташта бичилген сөстөр арчылды.
Јас ла келзе, сеге түңей
Јанымда чечек јайканып сүүңди.

* * *

Слер бектер эмес,
Ўч жамылу тархан.
Бийлер де болзоор —
Ўч таракан.

Тонукўйўк тирў,
Топчылар бек.
Оны ълтўрерге
Ийде-кўч керек.

Бирўн удабас тайкылар,
Экинчин жамыдан айрылар.
Ўчинчин санаа алынар?
Je уйатту кылыгы артар...

* * *

Та оны не сүүгем
Кызыл ару чечекти?
Җыс көөркийдин кебери
Ондо жуулган, мен билгем.
Жараш жыдын тынадым
Тегенегинге ачу кададып.
Оны сүүнип окшойдым
Эриним жалбышка алдырып.
Роза чечек не өстин
Менин чанкыр кырымда?
Жаражынла кайкадып,
Сүүжинле эркелү жапсып,
Эриндерин эрке жайып,
Күлүмжи сыйлазан жажыркап,
Поэттин жүрегин жайнадып,
Сүүп, эрке кучактап.
Тегенек кадаза, кадагай,
Жүрегимнен кызыл кан аккай.
Айса сүүжис түш чилеп
Бу жүрүмде ундылгай.

* * *

Ўргүлјиге чөңгөргө
Мендебе, о, кайдалык!
Жаркынду Күн чалыган
Эзендик болзын, ак-жарык!
Жүрүм уур деп ыйлаба,
Онон сеге кинчек јок.
Карыкчалдын кийнинен
Сүүнчи келер ол омок.
Күннен, айдан, жылтыстан
Ийде келер — ижен жүр.
Өлүм јараш болбойтон
Оны сен ары сүр!
Жарым да тынду киж
Жүрерге ол амадайт.
Сен јаш, сен јараш,
Сүүш сени кучактайт.

* * *

Маңыр жытанган кырларда
Маринам, мени саказын?
Тандалай чечек ол чылап
Танла кожо жарызан.
Толгомолду кара чачынды
Толгой тудуп, каткырзан.
Костый изү эрдинле
Кожонымды жарытсан.
Ойын эмес, билерин,
Ойто сүүш келбейтен.
Өчүп калган кара кос
Ойто качан да күйбейтен.
Онын учун ол отты
Өчүрбей, эркем, жүрелик.
Сүүш — өлзөөс тө өлбөйтөн
Ол кайкамчыл үргүлжик.

* * *

Јүрегим күл де болуп калза,
Јүс жылдар өдүп, ойто ло тынданар.
Карузып айткан кайран сөстөрүм
Кандый бир көөркий жүрегинде жаңылар.
Сүүш, жайну, үргүлжи сакылта
Сени изү кучактай алар.
«Эрке Лейлам, ундыба мени!» —
Эрдиннен эзин окшоп салар.

* * *

Бу күн кайкамчыл жараш.
Күүктин үнинде алтын тамчылар.
Олор тамат, жүрегимде жааш.
Күн жаркыны, мөнгүн жанмырлар,
Жажыл телекей, көк тенери.
Кажы ла бүрде күннинг тамчызы,
Артабас-арыбас сүүштинг жылтысы.

Кайраным! Капшай кел бери!
Бир ле катап көрүп алайын,
Кудайдан сеге ырыс сурайын.
Жаныңда уйалчак уулчактый турайын,
Кажайган чачымды ундып салайын...

Жажынбайлы! Неден уйалар,
Ару сүүшти оны не жажыар?
Сөгө айтса, биске мак болгой.
Кайдалык! Кем канай ондогой.

Көрбөдим сени... Жыл өтти,
Көөркий сен кайда жүредин?
Сүүжин айса ол өчти?
Сүмени, сүүгеним, билбейдин?
«Карузып жүрүм, көөркий» — деп,
Каткырып эрке айт салзан.
Керек болзо килеп, төгүндеп,
Көөркийим ырап, жүр калзан.

2005 ж. май ай

Сөзлик

¹ Шуну – Ойрот-каан Коғодойдын оочы уулы (Б. Я. Бедюровтын аярусy).

² Көзүйке ле Байан. Алтай чөрчөктөн. Бистин Ромео ло Джульетта, эмезе Тахир ле Сухра.

³ Меджнун (араб тилинде) сүүштег жүүлген, сагыжын жылыткан кижи.

⁴ Айгустоп - Египет

⁵ Јопон јери.

2003 ј. А. О. Адаров билезиле кожо.

2003 јыл, јаан изү ай. А. Адаров, Байда эјези, Байкал ла Борис ийнилери.

2005 жыл, күүк айдын 1-кы күни. Антыгарлу најылар — башкыда областьтын ла крайдын бичик чыгартуларынын директорлоры болгон А. О. Адаров ло В. В. Шатыгин.

2003 жыл, јаан изү ай. Чыккан-өскөн Толубайда (Кайырлык). Барјын Сүрүлов, А. Адаров, Байкал ла Борис ийнилери, күйүзи Анчы.

Бажалыктар

Т. Торбоков. «БИЧИНЕДИМ, ЧОЧЫЙДЫМ – ОЙ АС АРТКАН...»	3
ТАШ КЕЗЕР	9
ЎЧ МУШКЕТЕР	11
«Кара ийделер биригип...»	14
«Жайалталу, алкышту...»	15
КАНАЙДАР?	16
ЛОЛОЙ	17
«Өтөксиген, блонзиген турлу...»	19
«Эркелеп жыраган ойножым эмес...»	20
ЖАЙНАЛ	21
ЭНИРГИ ШАН	22
АЧУ САНААЛАР	25
«Эрте жас, ак туман...»	28
«Карыкчалду полонез...»	29
АЙ ЖАРЫГЫНДА	31
ЭКИНЧИ ТӨРӨЛИС КАЙДА?	32
«Өлөр болзо, өлөрим...»	34
«Кобыны төмөн кожондоп...»	36
«Табыш угулар: кем де өлгөн деп...»	38
«Чөөчөйлөрдү көдүрип...»	40
«Жүрүмдө көпти көргөн дө болзом...»	42
КУБУЛГАЗЫН КӨРҮМДЕР	44
«Кара санаанг очор та жок...»	54
«Ыйлаба, нөкөрүм, ыраак талада...»	55
«Кара сууга энчейдим...»	56
«Подпойлодо картошко...»	57
«Бу жүрүмдө көнкөрө жыгылзам...»	58
«Кара тайга бажына...»	60
«Көк өлөн көгөрөндөп өссө...»	61
ТУРНАЛАР	62
«Кум чөлдөрдүн төгдөри...»	63
«Жаңы жыл. Курант жыңырайт...»	65
НӨКӨРЛӨРИМДИ ЭЗЕДИМ	67
БИР ҮҮР СОНЕТ-ЖАНАРЛАР	69
«Эң ле агару, ак-чек, ойгор поэт...»	70
«Энирде бичилген эрикчил сонет...»	71

ТОЛУБАЙ	72
«Доктор! Јүрегим оору...»	74
ЖАМАНЫМ ТАШТАГАР!	75
СӨС	76
ЖАҢАРДЫҢ КУДАЙЫ	78
ЖОЛЫГАТАН ЖОЛЫСТЫ	79
«Колы-будым оорыйт...»	80
«Калдан-Ойрот жеринен...»	81
ДОКТОР ФАУСТ	82
КАДЫН ИЧИНДЕ БИЧИГЕН ҰЛГЕР	84
«Эки де өлү калба жизем...»	85
«Больница. Коридор...»	86
«Меге уткуул сөс айткан көөркийлерге...»	87
ҮРЕДУЧИ	88
«Ыйлаба, жайнаба, көөркий...»	91
«Күн канатту куш! Жетир кару Алтайыма!...»	92
«Түнде сен менин тужимде...»	93
«Јүрүм бар ла јат...»	94
«Төмөн көрүп, карыкпа, көөркий...»	95
«Үспекчиннин одынды...»	97
«Поэттин сүүжи шыралу...»	98
«Карлагажым, карлагаш...»	99
ЖАЖАГАН ЖАЖЫМ	100
«Салкын шуулайт агаштар бажында...»	101
«Роза менин садымда өспөгөн...»	102
«Орой түнде одымды куйдүрбей...»	103
«Бозого арјанда поэт турат...»	104
«Мен сеге та кайда туштагам...»	105
«Айланайын, көзинде...»	106
«Айтсаң меге, кару көөркий...»	107
ӨЛБӨС ИЖЕМЈИ ӨРТОЙТ МЕНИ	108
БАЙКАЛ-ИНИМЕ	118
«Көзнөк алдында поэт карыгат...»	119
ОРХОНДО	120
«Көк-таман да көк-таман...»	121
«Алматынын садында...»	122
«Јодранын јанында...»	123
ЖАЙЫМ САЛКЫН	124
«Керсү, кеен жаңар бойы ла табылат...»	134
«Мен сеге телефон сокпозым...»	135

«Тыныску төнчекти сыймагам...»	136
«Карлагаштың канаттары...»	137
ЛЕЙЛИ КЕРЕГИНДЕ ЈАНАРЛАР	138
«Калак дезен, жаражынай, о, Кудай!...»	140
«Кайран жастар ойто ло түжелет...»	141
«Энмек туунын арјанда...»	142
«Ак мөңкүзи күнге мызылдаган...»	143
«Чөрчөк јерјндий Алтайыс...»	144
«Туманду туунын көксинде...»	145
АЙРЫЛЫЖАР АЛДЫНДА	146
«Агычакла мантаган...»	147
ТҮШ ЈЕРИМДЕ	148
«Коронду октордон шыркалу...»	150
БУУРЫМАЙ	152
«Карыды деп сананба...»	154
«Толгомолду чачында...»	155
«Күй, үспекчин, күй...»	156
«Качан да, качан да карыкпа, поэт...»	158
«Јас келер! Сүүген куштарым...»	159
«Торко бүрлер аразында...»	160
ЈҮРҮМИНИҢ КАЛГАНЧЫ КҮНДЕРИНДЕ	
ЧҮМДЕЛГЕН,ТЕРИЛБЕГЕН, УЧАЛБАГАН ҮЛГЕРЛЕР	
«Јакшы ла жүрген нөкөрим эди...»	161
«Агаштарысты блаап алдылар...»	162
«Кели-Чур! Калганчы түркүт-каган...»	163
«Быйан болор деп сананба, поэт...»	164
«Мени ончо јанынан курчап келди...»	165
«Мени ончо јанынан курчап келди...»	166
«Карда истер кайылып калар...»	167
«Слер бектер эмес...»	168
«Та оны не сүүгем...»	169
«Үргүлјиге чөңгөргө...»	170
«Мангыр јытанган кырларда...»	171
«Јүрегим күл де болуп калза...»	172
«Бу күн кайкамчыл жараш...»	173
Сөзлик	174

Аржан Оинчинович Адаров
Таш кезер
(по темплану «Алтарь вечной любви»)
Стихи на алтайском языке

Редактор Торбоков Т. Т.
Художественный редактор Ортоңулова Е. И.
Компьютерная верстка Телуков Э. А.

Подписано в печать 13. 07. 09.
Формат 70x100 1/32
Печать офсетная, бумага офсетная.
Гарнитура Alt Times. Усл. печ. л. 7.
Тираж 3000 экз.

ГУК Литературно-издательский Дом «Алтын-Туу»
649000, г. Горно Алтайск, ул. Чорос-Гуркина, 38

71-00

